

વર્ષ : ૪૧ ❖ અંક : ૯
સપ્ટેમ્બર - ૨૦૧૭

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

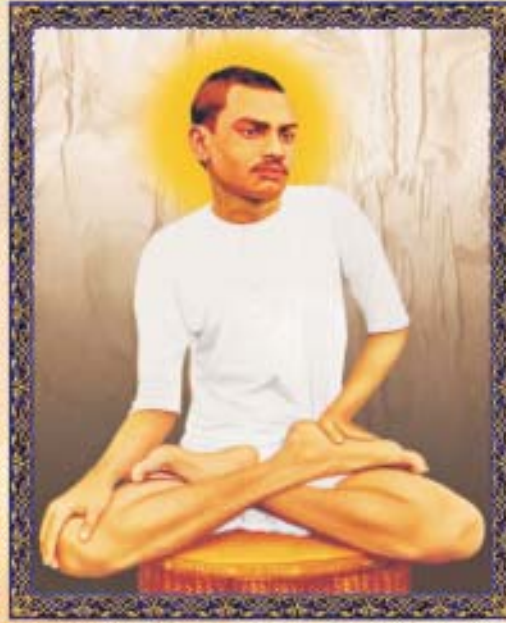
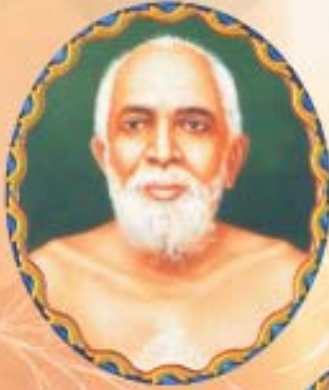
Retail Price Rs. 10/- Each

દિવ્યધ્વનિ

આધ્યાત્મિક મુખપત્ર

પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી અને તેમના ભક્તરત્નો

શ્રી લઘુરાજ સ્વામી

શ્રી સોભાગભાઈ

શ્રી જૂઠાભાઈ

શ્રી અંબાલાલભાઈ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪

E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web.: www.shrimadkoba.org

સંસ્થામાં પર્વાધિરાજ પર્યુષણ મહાપર્વની આરાધના વેળાએ (તા. ૧૮-૮-૨૦૧૭ થી તા. ૨૫-૮-૨૦૧૭)

જિનાભિષેક

પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રા

આદ.પંડિતશ્રી દિનેશભાઈ શાહ

આદ. ઉજ્જવલાબેન શાહ

તપસ્વીઓના પારણા

'વિશ્વકોશ' (ભાગ-૨)નું વિમોચન કરતાં પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી

પંડિતશ્રી દિનેશભાઈ શાહનું અભિવાદન

આદ. શ્રી ઉજ્જવલાબેન શાહનું અભિવાદન

:- પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી
ૐ

:- તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
ફોન : (૦૭૯) ૨૭૫૦૩૬૫૬

:- સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)

ૐ

:- મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
ૐ

:- પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯
૨૩૨૭૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨
ૐ

:- લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) જીવનમાં શાંતિ કેમ મળે?..પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી ૬
- (૩) જાગૃતિનાં ત્રણ સોપાન . ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ..... ૮
- (૪) શ્રી સમાધિતંત્ર અમૃતરસપાન
- પ્રા. ચંદાબહેન પંચાલી..... ૧૧
- (૫) શ્રી દર્શનસ્તુતિ-એક અનુચિતન...પૂજ્ય બહેનશ્રી ૧૬
- (૬) શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી
- શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહ..... ૧૮
- (૭) શ્રાવકચારબા.બ્ર. શ્રી સુરેશજી..... ૨૩
- (૮) શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર..... ૨૬
- (૯) આત્માની અભોક્તૃત્વશક્તિ.શ્રી વલભજી હીરજી ... ૨૯
- (૧૦) દિવાળી પર્વ નિરૂપમાબેન ડગલી..... ૩૦
- (૧૧) રૂપચૌદસના પર્વે આત્મરૂપને અજવાળીએ
- શ્રી પારૂલબેન ગાંધી..... ૩૧
- (૧૨) સાચી નિયુક્તિશ્રી તપનભાઈ શાહ..... ૩૩
- (૧૩) પુસ્તક સમાલોચના શ્રી મિતેશભાઈ શાહ..... ૩૪
- (૧૨) જીવનદીપ - દિવાળી પુસ્તિકા..... ૩૫
- (૧૩) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૭

વર્ષ : ૪૧

સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૭

અંક - ૯

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯/૪૮૩/૮૪
mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

દરરોજ અમે 'વીસ દોહરા'માં બોલીએ છીએ કે "નહીં એક સદ્ગુણ પણ, મુખ બતાવું શુંય ?" આ તો આપે એની રચના કરી અને સદ્ગુરુદેવે આજ્ઞા કરી, એટલે ભાવાર્થ સમજ્યા વગર જ અમે બોલતા રહ્યા, બોલતા જ રહ્યા ! આજે આપની કૃપાથી આ પામરને એવો વિચાર ઊગ્યો કે, પ્રભુના દર્શન કર્યા વગર તો ચાલે જ નહીં, અને જો દર્શન કરવા હોય તો પ્રભુની સન્મુખ તો થવું જ પડે ! તો આમ કહેવાનો આપ પ્રભુનો હેતુ શું હોઈ શકે ?

જેમ જેમ સૂક્ષ્મ વિચારથી ઊંડા ઉતરવાનું થયું તેમ તેમ સ્વરૂપનો ખ્યાલ આવતો ગયો અને સત્યનું ભાન થયું કે, એક પણ સદ્ગુણ વગરના અમે, આપ પરમજ્ઞાનીના દર્શન કરવાને પણ લાયક નથી અને છતાં અમે આપની પાસે આત્મકલ્યાણની ઇચ્છા કરીએ છીએ ! મોક્ષની માગણી કરીએ છીએ ! આમ, અમારામાં 'હું કોણ છું?' 'કોહલું'ની વિચારણા જાગી. વધુ વિચારતાં 'સોહમ્'ની જાગરૂકતા જાગી.

અમે આપના વચનોનું મનન શરૂ કર્યું. આપે કહ્યું છે, "માર્ગને સાધ્ય કરવા નિરંતર સત્પુરુષોના ચરિત્રોનું મનન રાખજો, સત્કથા તેમજ સદ્વ્રતને સેવજો. યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરજો." તેથી હવે અમે આવો પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો છે, જેથી અંતે 'શિવોહમ્'નું રટણ કરી શકીએ. તે માટે આપની કૃપા યાચીએ છીએ અને પોતાને જ બોધ આપીએ છીએ -

હે માનસરોવરના હંસલા ! તું સાંભળજે,
સાંભળીને ધરજે ચિત્ત વાત એક સાંભળજે.
કોણ છે ? તું ક્યાંથી થયો ? એ લક્ષ કરજે,
શું સ્વરૂપ છે તારું ? વાત એ તું ચિત્ત ધરજે,
લક્ષ કરાવ્યો સ્વરૂપનો જેમણે કૃપા કરી,
એ રાજપ્રભુને કરજે પ્રણામ, વાત એક સાંભળજે.

॥ ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક ૪૫૩

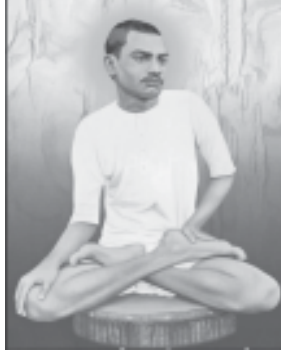
મુંબઈ, પ્રથમ અસાડ વદ ૩, રવિ, ૧૯૪૯
મુમુક્ષુજનના પરમબંધવ, પરમસ્નેહી શ્રી
સોભાગ્ય, મોરબી.

અત્રે સામાધિનો યથાયોગ્ય
અવકાશ નથી. હાલ કોઈ પૂર્વોપાર્જિત
પ્રારબ્ધ એવા ઉદયમાં વર્તે છે.

ગઈ સાલના માર્ગશીર્ષ માસમાં
અત્રે આવવું થયું, ત્યારથી ઉત્તરોત્તર ઉપાધિયોગ
વિશેષાકાર થતો આવ્યો છે, અને ઘણું કરી તે
ઉપાધિયોગ વિશેષ પ્રકારે કરી ઉપયોગથી વેદવો પડ્યો
છે.

આ કાળ સ્વભાવે કરી તીર્થકરાદિકે દુષ્કમ કહ્યો
છે. તેમાં વિશેષ કરી પ્રયોગે અનાર્યપણાયોગ્ય થયેલાં
એવાં, આવાં ક્ષેત્રો વિષે તે કાળ બળવાનપણે વર્તે છે.
લોકોની આત્મપ્રત્યયયોગ્ય બુદ્ધિ અત્યંત હણાઈ જવા
યોગ્ય થઈ છે, એવા સર્વ પ્રકારના દુષ્કમયોગને વિષે
વ્યવહાર કરતાં પરમાર્થનું વીસરવું અત્યંત સુલભ છે.
અને પરમાર્થનું અવીસરવું અત્યંત અત્યંત દુર્લભ છે.
આનંદઘનજીએ ચૌદમા જિનના સ્તવનને વિષે કહ્યું
છે, તેમાં આવા ક્ષેત્રનું દુષ્કમપણું એટલી વિશેષતા છે;
અને આનંદઘનજીના કાળ કરતાં વર્તમાનકાળ વિશેષ
દુષ્કમપરિણામી વર્તે છે; તેમાં જો કોઈ આત્મપ્રત્યયી
પુરુષને બચવા યોગ્ય ઉપાય હોય તો તે એકમાત્ર
નિરંતર અવિચ્છિન્ન ધારાએ સત્સંગનું ઉપાસવું એ જ
જણાય છે.

પ્રાયે સર્વ કામના પ્રત્યે ઉદાસીનપણું છે, એવા
અમને પણ આ સર્વ વ્યવહાર અને કાળાદિ ગળકાં
ખાતાં ખાતાં સંસારસમુદ્ર માંડ તરવા દે છે, તથાપિ
સમયે સમયે તે પરિશ્રમનો અત્યંત પ્રસ્વેદ ઉત્પન્ન

થયા કરે છે; અને ઉતાપ ઉત્પન્ન થઈ
સત્સંગરૂપ જળની તૃષ્ણા અત્યંતપણે રહ્યા
કરે છે; અને એ જ દુઃખ લાગ્યા કરે છે.

એમ છતાં પણ આવો વ્યવહાર
ભજતાં દ્વેષપરિણામ તે પ્રત્યે કરવા યોગ્ય
નથી; એવો જે સર્વ જ્ઞાનીપુરુષોનો
અભિપ્રાય તે, તે વ્યવહાર પ્રાયે
સમતાપણે કરાવે છે. આત્મા તેને વિષે
જાણે કંઈ કરતો નથી, એમ લાગ્યા કરે

છે.

આ જે ઉપાધિ ઉદયવર્તી છે, તે સર્વ પ્રકારે
કષ્ટરૂપ છે, એમ પણ વિચારતાં લાગતું નથી.
પૂર્વોપાર્જિત પ્રારબ્ધ જે વડે શાંત થાય છે, તે ઉપાધિ
પરિણામે આત્મપ્રત્યયી કહેવા યોગ્ય છે.

મનમાં એમ ને એમ રહ્યા કરે છે કે અલ્પ કાળમાં
આ ઉપાધિયોગ મટી બાહ્યાભ્યંતર નિર્ગ્રથતા પ્રાપ્ત થાય
તો વધારે યોગ્ય છે, તથાપિ તે વાત અલ્પ કાળમાં બને
એવું સૂઝતું નથી, અને જ્યાં સુધી તેમ ન થાય ત્યાં સુધી
તે ચિંતના મટવી સંભવતી નથી.

બીજો બધો વ્યવહાર વર્તમાનમાં જ મૂકી દીધો
હોય તો તે બને એવું છે. બે ત્રણ ઉદય વ્યવહાર એવા
છે કે જે ભોગવ્યે જ નિવૃત્ત થાય એવા છે; અને કષ્ટે પણ
તે વિશેષકાળની સ્થિતિમાંથી અલ્પકાળમાં વેદી શકાય
નહીં એવા છે; અને તે કારણે કરી મૂર્ખની પેઠે આ
વ્યવહાર ભજ્યા કરીએ છીએ.

કોઈ દ્રવ્યમાં, કોઈ ક્ષેત્રમાં, કોઈ કાળમાં, કોઈ
ભાવમાં સ્થિતિ થાય એવો પ્રસંગ જાણે ક્યાંય દેખાતો
નથી. કેવળ સર્વ પ્રકારનું તેમાંથી અપ્રતિબદ્ધપણું જ
યોગ્ય છે, તથાપિ નિવૃત્તિ ક્ષેત્ર, અને નિવૃત્તિ કાળને,
સત્સંગને અને આત્મવિચારને વિષે અમને પ્રતિબદ્ધ
(અનુસંધાન પાના નં. ૧૭ પર...)

જીવનમાં શાંતિ કેમ મળે ?

*** પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી ***

ભૂમિકા :

વર્તમાન યુગ વિજ્ઞાનયુગ, પ્રગતિનો યુગ કે સુધારાવાદી યુગ કહેવાય છે. આજે આપણે આપણી જાતને બહુ સંસ્કારિત અને બુદ્ધિજીવી તરીકે ઓળખાવીએ છીએ અને જીવનમાં કરેલા વિકાસ અંગે ઘણું ગૌરવ લઈએ છીએ. આવો, વિચારીએ કે આપણે ખરેખર કેટલી સાચી પ્રગતિ સાધી છે.

ગુરુ-શિષ્ય વગેરે સૌ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓ છે. ભલે તેઓ આપણા તાબામાં અથવા હાથ નીચે કામ કરતી હોય તો પણ પ્રેમથી અને કોઈ વાર હુકમથી તેમને યોગ્ય રીતે વર્તન કરવા સમજાવવી. જે કામ પ્રેમથી થઈ શકે છે તે ભય કે ધમકીથી થતું નથી. થોડા સમય માટે

થઈ જાય તો પણ લાંબુ ટકતું નથી. માટે લાંબા ગાળાના ઉપાય તરીકે પ્રેમનું માધ્યમ વધારે ઉપયોગી અને ઉપકારી છે તેવો અમારો અનુભવ છે. આમ કરવા છતાં પણ સામી વ્યક્તિઓ આપણને અનુકૂળ ન વર્તે તો 'Let Go Policy' - ભવિતવ્યતાનો સ્વીકાર કરતાં શીખવું કે જેથી વ્યગ્રતા, ગુસ્સો કે ચિંતા (Tention) ઓછાં થાય. જો કે સંતુલિત મનથી તેમને સુધારવા પ્રયત્ન કરવો, પણ આકુળ-વ્યાકુળ થઈ તે વિશે અતિ ચિંતિત કે હઠાગ્રહી થવું નહીં.

જીવનમાં શાંતિ મેળવવી એ જ બધી પ્રગતિનું અંતિમ લક્ષ્ય છે, તેથી જીવનમાં જે જે અશાંતિના કારણો હોય તેને દૂર કરવાં જોઈએ ને શાંતિના સ્ત્રોત હોય તેને આત્મસાત્ કરવાં જોઈએ.

જીવનમાં અશાંતિના કારણોનું નિવારણ :

આ પદ્ધતિ તે શાંતિ પામવા માટેની નકારાત્મક પદ્ધતિ છે. જીવનમાં અશાંતિનાં મુખ્ય કારણો છે :

- આપણી આજુબાજુના મનુષ્યો આપણા કદ્યા પ્રમાણે કરતાં નથી તે.
- દુનિયાની જે વસ્તુઓ આપણે મેળવવી છે તે મળતી નથી, અથવા જેને કાઢવી છે તે જતી નથી - ટળતી નથી.
- વિશ્વનો અને તેના સંચાલનની સાચી વ્યવસ્થાના યથાર્થ જ્ઞાનનો અભાવ તે.

પહેલું કારણ નિવારવા માટે દુનિયાની વ્યક્તિઓ ઉપરનો આપણા માલિકીપણાનો ભાવ તે દૂર કરવો પડશે. દીકરા-દીકરી, પતિ-પત્ની, મા-બાપ, શેઠ-નોકર, શિક્ષક-વિદ્યાર્થી, સાસુ-વહુ,

જેમ વ્યક્તિઓ વિશે વિચાર્યું તેમ વસ્તુઓ માટે પણ સમજી લેવું કારણ કે દુનિયાની તે તે વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ-અપ્રાપ્તિ, પરમાર્થ દૃષ્ટિએ જોતાં પ્રારબ્ધનું ફળ છે. આનો અર્થ એવો નથી થતો કે જીવનમાં નિષ્ક્રિયતા આવવા દેવી પણ વિવેકપૂર્વક યોગ્ય ઉદ્યમ કરતાં છતાં વસ્તુ ન મળે કે કાર્ય ન થાય ત્યારે ફળ પરમાત્મા પર છોડી દેવું એ જ શાંતિનો ઉપાય છે. આ વાત ધીમે ધીમે, પાત્રતા પ્રગટતી જાય તેમ તેમ સત્સંગના યોગે સમજાય છે, સમજાતી જાય છે.

**શાંતિની પ્રાપ્તિનો વિદેયાત્મક ઉપાય :
વિવેકજ્ઞાન :**

વિશ્વનું સાચું સ્વરૂપ જ્યાં સુધી આપણે ન

જાણીએ ત્યાં સુધી શાંતિ મળી શકે નહીં. જે આપણે ખરેખર છીએ (આત્મા) તેની આપણને ખબર નથી, અને જેની આપણને ખબર છે તે પરમાર્થથી આપણે નથી ! આવી મહા-વિપરીત હકીકત અજ્ઞાની મનુષ્યોના જીવનમાં બની રહી છે !! જે દેહાદિ પોતાનું સ્વરૂપ નથી તેને મથામણ કરીને પોતાનું માનવા પ્રયત્ન કરે છે અને જ્યારે કોઈ પણ ઉપાયે તેમ નથી બનતું ત્યારે પારાવાર ખિન્નતાનો અનુભવ કરે છે પણ સત્ય તરફ દૃષ્ટિ ફેરવતો નથી !!!

દેહની અંદર જે દેહને જાણનારો, દેહની ક્રિયાનો પ્રેરનાર છતાં પરમાર્થથી દષ્ટા-માત્ર, સત્-ચિત્-આનંદ સ્વરૂપ સદાય રહેવાવાળો છે તેને જાણતો નથી, માનતો નથી, અભ્યાસતો નથી અને તેના અનુભવ વિના બીજો બધો ઊલટો પુરુષાર્થ કરે છે, જેથી અશાંતિ વધે છે, ઘટતી નથી. આ દિવ્ય, ચૈતન્યજ્ઞાયક તત્ત્વને જાણ્યા-અનુભવ્યા વિના શાશ્વત શાંતિનો આ વિશ્વમાં કદાપિ કોઈ ઉપાય નથી એમ

હે ભવ્ય જીવો ! તમે અવશ્ય નિશ્ચય કરો.

જ્યારે મનુષ્ય આ આનંદના અખૂટ ભંડારને ખરેખર ઓળખશે ત્યારે જ તેની ક્ષણભંગુર પદાર્થો પ્રત્યેની આંધળી દોટનો અંત આવશે; અને તે માટે જ જ્ઞાનીઓ કહે છે કે કોઈ પણ ઉપાયે :

- (૧) આ તત્ત્વને જાણો.
- (૨) સત્સંગ-સદ્ગુરુથી જાણો.
- (૩) સુયુક્તિથી જાણો.
- (૪) સત્શાસ્ત્રથી જાણો.
- (૫) પૂર્વ સંસ્કારના બળથી જાણો.

જ્યારે આ તત્ત્વ, એટલે કે પોતાનું સાચું સ્વરૂપ જણાશે ત્યારે જ સર્વ ચિંતા, દુઃખનો નાશ થઈ શાશ્વત શાંતિ-નિશ્ચિંતતા અને પરમાનંદનો અનુભવ થશે.

॥ ઝૂં શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રાવકાચાર (એકદેશ ચારિત્ર)

(પાના નં. ૨૫ પરથી ચાલુ...)

છે. વાસ્તવમાં તે વ્યક્તિ નોકર પાસેથી કામ કરાવીને પણ ભાવથી તો સ્વયં જ કરી રહ્યો છે. તેથી ભાવારંભની અપેક્ષાએ તેના વ્રતનો એકદેશભંગ મનાયો છે.

(૩) શબ્દાનુપાત :- કરેલ મર્યાદાથી બહારવાળા વ્યક્તિને ઉધરસ ખાવી ઈત્યાદિ શબ્દોના સંકેતોથી પોતાનો અભિપ્રાય સમજાવવો તે શબ્દાનુપાત અતિચાર છે. શબ્દ સંકેતોથી મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કર્યું માટે વ્રતનો એકદેશ ભંગ મનાયો છે. જેમ કે કોઈએ ઘરથી બહાર ન જવાની મર્યાદા કરી હોય. હવે તેનો નોકર ઘરથી બહાર ઝાડ નીચે ઊંઘી રહ્યો હોય તેને ઊધરસનો અવાજ કરીને જગાડી દેવો, જેથી તે કામે લાગી જાય તેને શબ્દાનુપાત અતિચાર કહે છે.

(૪) રૂપાનુપાત :- કરેલ મર્યાદાથી બહારવાળા વ્યક્તિને પોતાના શરીરના સંકેતોથી પોતાનો અભિપ્રાય સમજાવી દેવો તે રૂપાનુપાત કહેવાય છે. તેમાં શારીરિક સંકેતોથી મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કર્યું તેથી વ્રતનો એકદેશ ભંગ મનાય છે. જેમ કે હાથના ઈશારાથી મર્યાદા બહારના વ્યક્તિને બોલાવવો ઈત્યાદિ રૂપાનુપાત અતિચાર કહે છે.

(૫) પુદ્ગલક્ષેપ :- મર્યાદાથી બહારના વ્યક્તિને કાંકરી આદિ ફેંકીને પોતાનો અભિપ્રાય સમજાવવો તે પુદ્ગલક્ષેપ અતિચાર કહેવાય છે. આમાં કાંકરા આદિ દ્વારા મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન થાય છે માટે વ્રતનો એકદેશ ભંગ માનવામાં આવે છે. જેમ કે મર્યાદાથી બહારની કોઈ વસ્તુ અન્ય વ્યક્તિને દેખાતી નથી તેને તેની પાસે પથ્થર ફેંકીને દેખાડવી ઈત્યાદિ પુદ્ગલક્ષેપ અતિચારમાં આવે છે. (ક્રમશઃ)

ચલાવે છે ! તમે માનતા હો કે મારાથી લોભ થઈ જાય છે, પણ હકીકતમાં એ લોભ અજાગૃત સ્થિતિમાં થઈ જતો હોય છે. જ્યારે થાય છે, ત્યારે આપણે સહેજે સાવધ હોતા નથી. માત્ર એ થઈ ગયા પછી એનાં કડવાં ફળ ચાખવાં પડે ત્યારે આપણે અફસોસ કરીએ છીએ. આનો અર્થ જ એ કે જો વ્યક્તિ જીવનમાં જાગૃત હોય, તો આવી વૃત્તિઓ એને યજ્ઞાવી શકતી નથી.

જાગૃતિનું બીજું સોપાન તે ચિત્તની સ્વસ્થતા અને સમતા છે. આપણું નટખટ ચિત્ત સતત ક્યાંકને ક્યાંક દોડતું હોય છે. એ પોતાને ગમતી બાબતો શોધતું હોય છે અને અણગમતી બાબતો પ્રત્યે ઉપેક્ષા કરતું હોય છે. કોઈ તમને કટુ વચનો કહે, તો એ તમને ગમતાં નથી. તમારી ટીકા કરે તો તમે અકળાઈ જાવ છો. તમારા પર ક્રોધ કરે તો તમે એના તરફ તમારી સ્થિતિ પ્રમાણે મનમાં કે પ્રગટ રીતે ક્રોધ કરો છો. આ બધું એ માટે ગમતું નથી કે એ આપણને અનુકૂળ નથી. આવું પ્રતિકૂળ બને એટલે આપણું મન બેકાબૂ બની જાય છે. સામી વ્યક્તિ પર રોષ ઠાલવીએ છીએ અથવા તો એને અપશબ્દો કહીએ છીએ કે એના પર પ્રહાર કરીએ છીએ.

આનો અર્થ જ એ કે તમને અણગમતું હોય, તેને તમે સહેજે જીરવી શકતા નથી. જે વ્યક્તિ તમારી ટીકા કરતી હોય, એ જ વ્યક્તિ જો પ્રશંસા કરશે તો તમે એના મિત્ર બની જશો. પહેલાં જેના તરફ નફરત હતી, એના પ્રત્યે અઢળક સ્નેહ જાગશે, કારણ કે સ્તુતિ કે પ્રશંસા એ મનને અતિ પસંદ છે. કોઈ જ્યારે આવું કહે ત્યારે આપણું મન કિલ્લોલ કરી ઊઠે છે અને એના પ્રત્યેનો આપણો અભિગમ પણ બદલાઈ જાય છે.

આ પ્રસંગોએ મન જો ખરેખર જાગૃત હોય, તો એને ખ્યાલ આવે કે મારી ટીકા કે મારી પ્રશંસા બેમાંથી એકેય બાબત મારામાં કોઈ પરિવર્તન લાવી શકતી નથી, બલકે એવું બને કે પ્રશંસામાં જો અતિશયોક્તિનો અંશ હોય તો એ અતિશયોક્તિને

સાચી માનવા જતાં મારી જાત વિશે હું ખોટી ધારણા કરી બેસીશ એવું લાગે. વ્યક્તિમાં જો પ્રબળ જાગૃતિ હોય તો જ એ પ્રશંસા અને નિંદાને સમતાથી સહન કરી શકે છે. રામાયણમાં શ્રીરામ આવા બંને પ્રકારના પ્રસંગોએ કેવા સ્વસ્થ દેખાય છે !

આવી સ્વસ્થતા વ્યક્તિને પોતાના મનનો અને એ રીતે પોતાના જીવનનો માલિક બનાવે દે છે. વ્યક્તિએ સાક્ષીભાવે જીવવાનો પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ અને જીવનમાં જ્યારે વાસનાની આગ હૃદયમાં સળગી ઊઠે, ભોગની પ્રબળ લાલસા જાગે, ત્યારે એણે દેહના સાક્ષી બનીને રહેવું જોઈએ. ઘટનાઓના ન્યાયાધીશ બનીને એને વિશે ફેંસલાઓ આપતા માનવીઓ માટે સાક્ષી બની રહેવું, એ સૌથી કપરું કામ છે.

પ્રબળ જાગૃતિનું ત્રીજું સોપાન તે દેહાધ્યાસ ઓળખવાનું છે. આપણે દેહની સાથે એટલા બધા જોડાયેલા રહ્યા કે ભીતરની ચેતનાનો અનુભવ ન થયો. માનવીનું ચિત્ત સતત દેહમાં ડૂબેલું રહે એટલે એને એના ભીતરની ચેતના દેખાતી નથી. ક્યારેક વ્યક્તિએ પોતાના દેહનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. આપણે જીવનનો અભ્યાસ કરીએ છીએ, પણ દેહમાં થતી ઘટનાઓનું અવલોકન કરતા નથી. આ જ દેહની ભીતરમાં આવેલી ચેતનાને સ્પર્શીને આપણે અલૌકિકતાનો અનુભવ કરવાનો છે. એને માટે ભીતરમાં જ્ઞાનની ધારા વહેતી હોવી જોઈએ. જે જ્ઞાનની ધારા વ્યક્તિને દેહાધ્યાસથી દૂર રાખીને આત્માના અલૌકિક સામર્થ્યની ઓળખ આપે છે. એની પાસે જે શરીર છે, એ તો સ્થૂળ સત્તા છે અને ભીતરમાં ચૈતન્ય છે એ સૂક્ષ્મ સત્તા છે. આ સૂક્ષ્મ સત્તા સુધી પહોંચવા માટે સ્થૂળ સત્તાથી પોતાની જાતને અળગી રાખવી જરૂરી છે. પહેલાં આ સ્થૂળ સત્તાને જુઓ, એને ઓળખ્યા પછી એને અળગી રાખતાં શીખો અને એને જેમ અળગી રાખતાં જશો, તેમ આપોઆપ સૂક્ષ્મ સત્તા પ્રગટ થશે.

દેહની અવસ્થાઓ તો પરિવર્તનશીલ છે એમ જાણવું જોઈએ. જે પરિવર્તન પામતું નથી, તે તો

અંદરનું ચૈતન્ય દ્રવ્ય છે. તેની પર્યાય અને અવસ્થાઓ જરૂર બદલાય, પણ મૂળ દ્રવ્ય અખંડ રહે છે અને આથી મનમાં એક એવી તાલાવેલી જાગવી જોઈએ કે મારે મારા આત્માને ઓળખવો છે. જે આત્માને ઓળખતા નથી, તે માત્ર જીવનની સ્થૂળતાથી ઘેરાઈને જીવી રહે છે અને એમનું આખું ય જીવન વૃત્તિઓના ભોગમાં પૂરું થઈ જાય છે. જેને પોતાના ભીતરમાં રહેલી ચેતનાનો અણસાર નથી, એ તો જીવનના વાસના અને વૃત્તિઓના યુદ્ધમાં જ ડૂબેલો રહે છે. એનું એ યુદ્ધ કદી પૂર્ણ થતું જ નથી, તેથી આ યુદ્ધ સમયે પ્રબળ જાગૃતિની જરૂર પડે છે.

જો જીવન સાથેના યુદ્ધમાં જ માણસ લડતો રહે, તો એને પોતાના ચૈતન્ય તત્ત્વ વિશે વિચાર કરવાની કોઈ તક સાંપડતી નથી અને એનું પરિણામ એ આવે છે કે આખી જિંદગી એ ધનને માટે, સંતાનને માટે, ઉપભોગોને માટે, ઐશ્વર્યને માટે ગાળે છે. આખું જીવન પોતાના બાહ્ય ઐશ્વર્યની પાછળ ગાળનાર પોતાના આત્માના ઐશ્વર્યને જોતો નથી.

એક અર્થમાં કહીએ તો પ્રબળ જાગૃતિ એ જ વ્યક્તિના સાર્થક જીવનનો અને વિકસિત અધ્યાત્મજીવનનો પાયો છે. એ પાયા પર જ એની ચૈતન્યની યાત્રા શરૂ થાય છે. એનાથી જ એને અંતર્મુખતા સાંપડે છે. એને કારણે જ સ્વજીવનના સઘળા પ્રસંગોને એ સાક્ષીભાવથી જોઈ શકે છે. આથી જીવનમાં જાગૃતિ એ એના કેન્દ્રમાં છે.

ભગવાન મહાવીરે સાધુની કેવી ભવ્ય કલ્પના કરી છે. એ સાધુ ખુલ્લા પગે ચાલે જેથી એને પગરખાંની જરૂર ન રહે, એ સીવ્યાં વિનાનાં કપડાં પહેરે જેથી એને દરજીની જરૂર ન રહે. એ છત્ર ધારણ કરે નહીં, એથી યે વિશેષ એ પોતાને માટે બનાવેલ ગોચરી (આહાર)નો પણ અસ્વીકાર કરે.

આવા ભવ્ય સાધુ - મુનિની કલ્પના કરનાર ભગવાન મહાવીરે એને વિશે કઈ વ્યાખ્યા આપી ? એમણે કહ્યું, ‘અસૂતા મુનિ’ એટલે કે જે જાગેલો છે

તે મુનિ છે. આનો મર્મ એ કે મુનિ માટે સૌથી મહત્ત્વની બાબત હોય તો તે વ્રત, જપ કે તપ નહીં, બલકે પ્રબળ જાગૃતિ છે.

અને આવી જાગૃતિ જ વ્યક્તિને જીવનમાં ક્ષણે ક્ષણે જાગૃત રાખે છે. એની વૃત્તિઓનો એ ચોકીદાર બને છે. જીવનની સ્થૂળતાનો એ તરફદાર બનતો નથી. પળેપળે બદલાતા જીવનમાં એનો સમતાનો ધ્રુવતારક સ્થિર રહે છે અને દેહાધ્યાસને બદલે દેહને પેલે પાર વસતા નિત્ય, નિરંતર ચૈતન્ય તત્ત્વ પર એની દૃષ્ટિ રહે છે અને એમાંથી એની સાધનાસૃષ્ટિ રચાય છે. ■ ■ ■

દિવાળીપર્વ

(પાના નં. ૩૦ પરથી ચાલુ...)

દિવસો સુધી વેદના થાય છે, તો અનેક જીવો બળીને આયુષ્ય પૂર્ણ કરતાં હોય તેને કેટલી વેદના થતી હશે ? આપણે બાળકોને સમજાવી શકીએ કે ફટાકડાં ફોડીને પૈસાનો વ્યર્થ બગાડ કરવો તેના બદલે તું ફટાકડાં નહીં ફોડે તો હું તને તારી મનગમતી વસ્તુ લઈ આપીશ. પડોશીના બાળકોને ફટાકડાં ફોડતાં જોઈને તેઓ પણ ઈચ્છા કરે તો તે સમય દરમ્યાન તેમને બહાર ફરવા લઈ જવાં. દિવાળીના ચાર દિવસ દરમ્યાન સાધનાકેન્દ્ર કે તીર્થયાત્રાએ બાળકો સાથે જઈએ તો તેઓમાં પણ ધર્મના સુસંસ્કારનું સિંચન થાય. ત્યાં પ્રભુપૂજા, ભક્તિ અને સંતસમાગમનો અમૂલ્ય લાભ મળે. અજ્ઞાન દશામાં કરેલા પાપોનું ફળ પ્રત્યેક જીવે ભવિષ્યમાં ભોગવવું તો પડે જ છે.

“કઢાળ કમ્માળ ન અત્થિ મોક્કો”

અર્થ : કરેલાં કર્મોનું ફળ ભોગવ્યા વિના છૂટકો નથી. — ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર - ૪/૩

દિવાળીપર્વ દરમ્યાન બાળકોમાં અહિંસાની ભાવનાના બીજ રોપીને તેઓના ભવિષ્યને સુખી બનાવવાનો પ્રયત્ન કરીએ. ■ ■ ■

વસ્તુસ્થિતિ છે.

ભાવાર્થ : ગગનમાં તારકપંક્તિ અનેક છે પણ ચંદ્રમા એક જ છે, તેવી રીતે અધ્યાત્મ ગગનાંગણે શાસ્ત્રો અનેક છે પણ સમાધિની પ્રાપ્તિને સંક્ષેપમાં પ્રકાશિત કરનાર ‘સમાધિતંત્ર’ એક જ છે. શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્યનું સામ્યભાવ પ્રતિપાદિત કરતું શાસ્ત્ર વિરલ છે.

આપણે શ્લોક ત્રીસનો અભ્યાસ કર્યો. શિષ્યે અપૂર્વ જિજ્ઞાસાથી પૂછ્યું કે હે સત્સ્વામી ! આત્મ-સ્વરૂપની પ્રાપ્તિનો ઉપાય શું ? પ્રત્યુત્તર આપતાં કહે છે કે હે વત્સ ! આ સર્વ ઈન્દ્રિયોને રોકીને સ્થિર થયેલા અંતરાત્મા દ્વારા ક્ષણ માત્ર અનુભવ કરનાર જીવને જે આત્મસ્વરૂપ પ્રતિભાસે છે તે પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે. આ જિજ્ઞાસાની તૃપ્તિ પછી પુનઃ શિષ્ય પૂછે છે કે સત્સ્વામી ! કોની આરાધના કરવાથી આત્મસ્વરૂપની સંવેદના થાય ? ત્યાં આરાધ્ય બીજો અને આરાધક બીજો એવું છે ? તેનો પ્રત્યુત્તર સહજ સ્થિતિને વેદતાં આપે છે કે હે વત્સ ! ત્યાં આરાધ્ય અને આરાધક, ઉપાસ્ય અને ઉપાસક એક જ છે. જે પરમાત્મા છે તે જ હું છું તથા જે પરમાત્મામાં છે તે જ હું છું. એટલે હું જ મારા વડે ઉપાસવા યોગ્ય છું. ઉપાસ્ય કોઈ બીજો અને ઉપાસક કોઈ બીજો હોય એવું નથી. આરાધક અને આરાધ્ય બંને હું જ છું. આવી સહજ સ્થિતિ છે. અત્યંત ગહન-ગંભીર આત્મજ્ઞાનીની દૃષ્ટિ અહીં સમજાવી છે.

જે પ્રસિદ્ધ આત્મા છે તે જ હું છું. જે સ્વસંવેદનથી પ્રસિદ્ધ હું અંતરાત્મા તે જ પરમાત્મા છે. સાગર જેવી ગહનતા અને આકાશ જેવી સ્વચ્છતા સમાન અભેદ સ્થિતિને આચાર્યદેવે દર્શાવી છે.

પરમકૃપાળુદેવ ‘મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે’ તે કવિતામાં લખે છે -

“જેમ આવી પ્રતીતિ જીવની રે,

જાણ્યો સર્વેથી ભિન્ન અસંગ; મૂળ મારગ...

તેવો સ્થિર સ્વભાવ તે ઊપજે રે,

નામ ચારિત્ર તે અણલિંગ. મૂળ મારગ...

તે ત્રણે અભેદ પરિણામથી રે,

જ્યારે વર્તે તે આત્મારૂપ; મૂળ મારગ...

તેહ મારગ જિનનો પામિયો રે,

કિંવા પામ્યો તે નિજસ્વરૂપ. મૂળ મારગ...

અભેદ-સહજ સ્થિતિની પ્રાપ્તિ તે જ વસ્તુસ્થિતિ છે. આ પ્રકારની દૃષ્ટિનું દર્શન ‘અપૂર્વ અવસર’ કવિતામાં પણ છે :

“એક પરમાણુમાત્રની મળે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલંક રહિત અડોલ સ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અગુરુલઘુ, અમૂર્ત સહજપદ રૂપ જો.
અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?”

આ સહજપદ સુધીની સ્થિતિ સધાઈ તે કેવી રીતે ? તદર્થે કહે છે કે હું જ પરમાત્મા છું, અને હું છું તે પરમાત્મા છે. મારામાં મારી સ્થિતિ છે. આવી અભેદ પ્રતીતિથી સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વિશેષાર્થ : યઃ પરાત્મા સઃ અહં એવ યઃ અહં સઃ પરમઃ - જે હું છું તે પરમાત્મા છે. જે પરમાત્મા છે તે હું જ છું. આવી અન્યન્ય સ્થિતિ છે. ભેદમાં અભેદતા નથી. અભેદમાં ભેદ નથી.

પૂ. બ્રહ્મચારીજીની દૃષ્ટિએ આ શ્લોકનો અભ્યાસ કરીએ -

સદ્ગુરુની ઉપાસના કરી, સદ્ગુરુની કૃપા રૂપ છેવટની પરમાત્મદશા પ્રાપ્ત કરવાની કુંચી જેણે પ્રાપ્ત કરી તથા તેના આધારે પરમાત્મદર્શન પ્રાપ્ત કર્યું, તેને હવે સ્વાવલંબનથી આગળ વધવાનો માર્ગ કે પરમાત્મપદમાં અભેદભાવની ઉપાસના કેમ કરવી તે કહે છે.

સદ્ગુરુની આજ્ઞા આરાધતાં આરાધતાં

આટલી હદ સુધી જે સુશિષ્ય આવ્યો છે તે જ પરમાત્મા સાથે અભેદભાવ આરાધે છે. ‘હું પરમાત્મા છું’ એમ માનવામાં, પ્રકાશવામાં તેને માનની પ્રેરણા નથી કારણ કે ભક્તિમાર્ગ માન મૂકવાનો માર્ગ છે, ત્યાં અહંભાવનું દર્શન થતું નથી પણ સાચા સ્વરૂપનું જ દર્શન અટળ રહે છે.

જે પરમાત્મા છે તે જ હું છું અને જે હું છું તે જ પરમાત્મા છે. હવે મારે મારી ઉપાસના કર્તવ્ય છે, બીજાની ઉપાસનાની જરૂર નથી. આવી સ્થિતિ કે દશા જે મહાત્માની પ્રગટ થઈ છે તે વંદનીય છે, સત્કારવા યોગ્ય છે, ભક્તિ કરવા યોગ્ય છે.

નિશ્ચયનયથી સ્વભાવની અપેક્ષાએ પરમાત્મામાં અને સંસારી આત્મામાં કોઈ પ્રકાર-ભેદ નથી. શક્તિ-સત્તાની અપેક્ષાએ ભેદ છે. પોતાએ સ્વયં પરમાત્મસ્વરૂપ ધ્યાનમાં લઈને પોતાનો જ અનુભવ કરવો જોઈએ. વીતરાગદશા પર્યન્ત આ ઉપાસના નિરંતર ભાવવી. પોતાની વસ્તુ મેળવવી સહેલી છે. આ તો નિજ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ જ છે. પોતાને પોતાની સ્થિતિમાં સ્થિત થવું સુલભ છે. બીજાના ઘરમાં જવું હોય તો હું આવું? કે બેલ વગાડવી પડે - ઓફિસમાં બહાર બેઠેલા વ્યક્તિને પૂછીને જવું પડે. પણ પોતાના જ ઘરમાં જવું હોય તો રજા લેવાની જરૂર નથી. નિજ ઘરમાં સહજ જવાય છે.

પરમકૃપાણુદેવનો અંગત નોંધવાળો પત્રાંક ૬૮૦ નિજદશાને પ્રગટ કરે છે, “હે કૃપાણુ ! તારા અભેદ સ્વરૂપમાં જ મારો નિવાસ છે. ત્યાં હવે તો લેવા દેવાની પણ કડાકૂટથી છૂટા થયા છીએ અને એ જ અમારો પરમાનંદ છે. કલ્યાણના માર્ગને અને પરમાર્થ સ્વરૂપને યથાર્થ રીતે નહીં સમજનારા અજ્ઞાની જીવો, પોતાની મતિ કલ્પનાથી મોક્ષમાર્ગને કલ્પી, વિવિધ ઉપાયોમાં પ્રવર્તન કરતાં છતાં મોક્ષ પામવાને બદલે સંસાર પરિભ્રમણ કરતા જાણી

નિષ્કારણ કરુણાશીલ એવું અમારું હૃદય રહે છે. વર્તમાને વિદ્યમાન વીરને ભૂલી જઈ, ભૂતકાળની ભ્રમણામાં વીરને શોધવા માટે અથડાતા જીવોને શ્રી મહાવીરનું દર્શન ક્યાંથી થાય ?” અતિ અતિ ભાવસભર આત્મદશાને કરુણાભાવથી જગતને જણાવી છે.

પૂ. સોગાનીજીને આરાધકોએ પ્રશ્ન પૂછેલો,

“પ્રશ્ન : પહેલા તો અવલંબન લેવું જોઈએ ને ?

ઉત્તર : પહેલાથી જ હું પરિપૂર્ણ છું. તેને અવલંબન શું ? એમ લઈને (બાહ્ય) અવલંબનથી નુકસાન જ છે એવા નિષેધપૂર્વક થોડું અવલંબન આવી જાય છે. પરંતુ અભિપ્રાયમાં અવલંબન હોવું જોઈએ નહિ. અવલંબનમાં પહેલેથી નિષેધભાવ હોવો જોઈએ. હું વર્તમાનમાં જ પરિપૂર્ણ છું તો (સ્વરૂપમાં) તો મુક્તિનો પ્રયાસ પણ કરવાનો સવાલ નથી. કરવાનું શું છે ? પરિપૂર્ણમાં મુક્તિ કરવી પણ શું ?... હું ત્રિકાળસ્વભાવ ક્યારે પણ બંધાણો જ નથી. તો પણ મને મુક્ત કહેવો તે તો ગાળ છે. પર્યાયને મુક્ત કહે તે તો ઠીક છે કારણ કે તે બંધાયેલી હતી, તેથી મુક્ત કહેવું ઠીક છે પરંતુ મને તો મુક્ત કહેવું પણ ઠીક નથી.”

“સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો” – સિદ્ધના જેવું જ પરિપૂર્ણ મારું સ્વરૂપ શક્તિ રૂપે છે. પરમાત્મપદ બહારમાં નથી, તે તો મારામાં જ છે એવી નિરંતર ભાવનાના બળેથી આત્મા પરમાત્મા બની શકે છે. તેવી તેની શક્તિ છે. જે આ શક્તિના શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરે છે તે જ પોતાના શુદ્ધાત્મામાં રમણતા કરી પરમાત્મપદને પ્રાપ્ત કરે છે.

(૨) અહમેવ મયા ઉપાસ્ય ન અન્યઃ - હું જ મારા વડે ઉપાસવા યોગ્ય છું. હું જ મારું સાધન છું અન્ય કોઈ સાધન નથી.

કેટલાકની માન્યતા હોય છે કે શિખરજીની

બહિરાત્મા શરીરાદિને ‘મારા’ માનીને જીવતો હતો. હું અને મારું અહમ્-મમ વૃત્તિમાં જીવતો હતો. બ્રાહ્મિના ચક્રાવે ચડ્યો હતો તેને અંશે સત્યની સમજણ આવતાં જે બ્રાહ્મિમાં જીવતો હતો તેમાંથી છૂટો પડ્યો. સદ્ગુરુના વચનબોધથી, તેઓશ્રીની આજ્ઞાના અનુપાલનથી શ્રદ્ધાના જોરે આગળ વધતાં, માર્ગ મળતાં અંતરાત્માનું દર્શન થયું. અંતરાત્માની અનુભૂતિ થઈ. અંતરાત્માપણું મહાપુરુષાર્થે પ્રાપ્ત થયું.

તે અંતરાત્મા વિચારે છે કે મારો અંતરાત્મા સ્વ-સંવેદનથી પ્રસિદ્ધ છે. વાસ્તવમાં તે અરિહંત અને સિદ્ધ સમાન છે અર્થાત્ પરમાત્મા છે. તેની અભેદપણે ઉપાસના કરવાથી હું પોતે જ પરમાત્મા થઈ શકું તેમ હું માટે હું જ શુદ્ધ ચૈતન્ય આત્મા જ મારે ઉપાસ્ય છે; બીજો કોઈ ઉપાસના કરવા યોગ્ય નથી. હું પોતે જ ઉપાસ્ય અને ઉપાસક છું. હું જ પરમાત્મા છું એમ નક્કી કર. હું પરમાત્મા જ છું એમ નિશ્ચય કર. હું પરમાત્મા જ છું એમ અનુભવ કર. આ મોક્ષનો માર્ગ છે.

આત્માનો સ્વભાવ જ જ્ઞાન સ્વરૂપ વસ્તુ છે. તેમાં ભેદ નથી. અભેદ પ્રતીતિ તે જ સ્વસંવેદન છે. ગ્રંથાધિરાજ ‘સમયસાર કળશ’ બાસઠમાં કહ્યું છે કે, આત્મા માત્ર જ્ઞાન સ્વરૂપ છે. તે જ્ઞાન સિવાય અન્ય કશું જ ન કરે. આત્મા પોતાના ભાવનો કર્તા બને, બીજાના ભાવનો કર્તા છે નહિ. કોઈ માને તે વ્યવહારી જીવોનો મોહ છે.

આત્મા જ્ઞાનં સ્વયં જ્ઞાનં જ્ઞાનાદન્યત્કરોતિ કિમ્ ।
પરભાવસ્ય કર્તાત્મા મોહોઽયં વ્યવહારિણામ્ ॥

શ્રી દીપચંદ્રજી પંડિત ‘આત્મઅવલોકન’માં કહે છે, “પ્રભુતા પોતાના ઘરમાં રહે છે. દુઃખ હલકા એવા પાપઘરમાં રહે છે. આ પ્રત્યક્ષ રીતે વિચારીને પોતાના ચેતનઘરમાં રહો. ચૈતન્યઘર જ પરમ શાંતિ, સમાધિનું સ્થાન છે.” પૂ. આચાર્યદેવ

ઉપાસ્ય, ઉપાસકની અભેદતા સમજાવીને સહજ સમાધિ અભેદમાં છે તે સ્પષ્ટ કરે છે. સામ્યભાવ ખરેખર વીતરાગભાવ છે. તેમાં લીન રહેવું તે સમ્યક્ બોધ છે.

પૂ. બહેનશ્રી ચંપાબેનની દિવ્યગિરા લખે છે, “આત્મા જાણનાર છે, સદાય જાગૃત સ્વરૂપ જ છે. જાગૃત સ્વરૂપ એવા આત્માને ઓળખે તો પર્યાયમાં પણ જાગૃતિ પ્રગટે. આત્મા જાગતી જ્યોત છે, તેને જાણ... આત્માને ત્રણ કાળની પ્રતીતિ કરવા માટે હું ભૂતકાળમાં શુદ્ધ હતો, વર્તમાનમાં શુદ્ધ છું, ભવિષ્યમાં શુદ્ધ રહીશ એવા વિકલ્પ કરવા પડતાં નથી. પણ વર્તમાન એક સમયની પ્રતીતિમાં ત્રણેય કાળની પ્રતીતિ સમાઈ જાય છે. દ્રવ્ય તો સૂક્ષ્મ છે, તેને પકડવા સૂક્ષ્મ ઉપયોગ કર. પાતળકૂવાની જેમ દ્રવ્યમાં ખૂબ ઊંડો ઉતરી જા તો અંદરથી વિભૂતિ પ્રગટે. દ્રવ્ય આશ્ચર્યકારી છે. દ્રવ્ય સૂક્ષ્મ છે. માટે ઉપયોગને સૂક્ષ્મ કર તો સૂક્ષ્મ દ્રવ્ય પકડાશે. સૂક્ષ્મ દ્રવ્યને પકડી નિરાંતે આત્મામાં બેસવું તે વિશ્રામ છે.”

● હું પરમાત્મા રૂપે છું ને, પરાત્મા તે જ હું નહીં; તેથી ઉપાસના મારી, મારે કર્તવ્ય, એ સ્થિતિ.

- પૂ. બ્રહ્મચારીજી

● જે પરમાત્મા તે જ હું, જે હું તે પરમાત્મ, હું જ સેવ્ય મારા વડે, અન્ય સેવ્ય નહિ જાણ.

- શ્રી છોટાલાલભાઈ ગાંધી

● જો मैं वही परम आतमा है महात्मा,
ऐसा विचार करता वह अन्तरात्मा ।

मैं ही उपास्य मम हूँ स्तुति अन्य की क्यों ?

मैं साहुकार जब हूँ फिर याचना क्यों ?

- પૂ. વિદ્યાસાગરજી મહારાજ
(કમશઃ)

● ● ●

શ્રી દર્શનસ્તુતિ - એક અનુચિંતન

(રચયિતા : પંડિતવર્ય દૌલતરામજી) (ક્રમાંક - ૧૩)

આધાર : પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના સ્વાધ્યાય તથા અન્ય વિવેચન

❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ પૂજ્ય બહેનશ્રી ડો. શર્મિષ્ઠાબેન સોનેજી ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

(ગાથા - ૧૩)

तातैं अब ऐसी करहु नाथ

बिछुरै न कभी तुव चरण साथ ।

तुम गुणगण को नहिं छेव देव

जग तारन को तुव बिरद एव ॥

શબ્દાર્થ : હે નાથ ! હવે એવું કરો કે જેથી તમારા ચરણોનો ક્યારે પણ વિયોગ ન થાય. તમારા ગુણોનો કોઈ પાર પામી શકે તેમ નથી અને સંસાર-સાગરથી પાર ઉતરવાનો યશ આપને જ પ્રાપ્ત છે.

વિશેષાર્થ : આગળની ગાથામાં સાધકને સદ્ભાગ્યના ઉદયથી, પરમાત્મા-સદ્ગુરુની કૃપાથી અને પોતાના અપૂર્વ અંતરંગ પુરુષાર્થથી પરમાત્મદર્શન થયું હતું અને તેનો જે અલૌકિક અતીન્દ્રિય આનંદ પ્રગટ્યો હતો તેનો હવે ક્યારેય વિયોગ-વિરહ ન થાય તેવી પ્રભુને પ્રાર્થના કરે છે.

પરમાત્મદર્શન કહો, આત્મદર્શન કહો, પરમજ્ઞાન કહો, પરમપ્રેમ કહો, 'સત્'નું પ્રાગટ્ય કહો - બધું એકાર્થવાચક છે. એમ થવાથી સાધકના જીવનમાં આમૂલ પરિવર્તન આવી જાય છે. પરમાત્મા - સદ્ગુરુ અને તેમના બોધ સિવાય કાંઈ પણ ગમતું નથી. ક્યાંય રુચતું નથી.

● તેના નેશ ને વેશ બદલાય હરિરસ પીજીએ.

— ભક્તકવિ પ્રીતમદાસજી

● પામી, પામી, પામી હું તો મહાપદવીને પામી રે.

મળિયો, મળિયો, મળિયો

મહેતા નરસૈયાનો સ્વામી રે.

— ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા

● તોડો દાસની આશનો પાશ પૂરો આશા રે, મને તો તમારા સુખરાશ છે દઢ વિશ્વાસા રે, જોઈ હૃદયનેત્ર વનક્ષેત્ર પધારો પ્રીતે રે; તારા રત્નત્રયની સાથ રહો રસ રીતે રે.

— ભક્તરાજ શ્રી રત્નત્રય મહારાજ

આ પ્રમાણે હવે ઉત્તમ એવો ભક્ત-સાધક ભગવાનને વિનંતી કરે છે કે હે પ્રભુ ! હવે એવું કંઈ કરો કે જેથી જન્મોજનમ તમારો સાથ ન છૂટે - તમારા વગર હું નહીં રહી શકું.

● મુક્તિથી અધિક તુજ ભક્તિ મુજ મન વસી, જેહશું સબળ પ્રતિબંધ લાગ્યો; યમકપાષાણ જિમ લોહને ખેંચશે, મુક્તિને સહજ તુજ ભક્તિ રાગો.

— ઉપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ

● હરિના જન તો મુક્તિ ન માંગે, માંગે જનમ જનમ અવતાર રે, નિત્ય સેવા નિત્ય કીર્તન ઓચ્છવ, નિરખવા નંદકુમાર રે; ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોટું.

— ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા

● ભક્ત સાધક પણ 'વિચક્ષણ' છે. તેનામાં પરમ વિનય અને વિવેક પ્રગટી ગયા છે. તે કહે છે કે હે ભગવાન ! તમે તો ગુણગુણના ભંડાર છો. એમાં તમારું મુખ્ય બિરુદ એ છે કે જે તમારા શરણે આવે છે તેને તમે આ ભવજળરૂપી સમુદ્રથી તારી દો છો અને જન્મ-જરા-મૃત્યુ આદિ

ત્રિવિધ તાપથી મુક્ત કરી તમારી સાથે જ સિદ્ધપદમાં સ્થાપી દો છો.

પરમકૃપાળુદેવે પત્રાંક - ૧૦૫ “મહાવીરના બોધને પાત્ર કોણ ?” - માં દસ મુદ્દા આપ્યા છે તેમાં પહેલું ‘સત્પુરુષના ચરણનો ઈચ્છક’ છે. જેને ભગવાનના દર્શન કરવા હોય - જેને પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ જાણવું હોય તેને સત્પુરુષના ચરણમાં જ રહેવું જોઈએ. અહીં ‘ચરણ’ના ત્રણ અર્થ મહાપુરુષોએ ક્યાં છે : -

(૧) તેમના પ્રત્યક્ષ ચરણ, (૨) તેમની આજ્ઞાનું અક્ષરશઃ પાલન, (૩) તેમના અલૌકિક અંતર્બાહ્ય ચારિત્રનું ચિંતન - તેમના ગુણોનું ચિંતન.

શ્રી અમિતગતિ આચાર્ય વિરચિત સામાયિક પાઠ ગા. ૪માં કહ્યું છે, (ગુજરાતી અનુવાદ)

“તુજ ચરણકમળનો દીવડો રૂડો હૃદયમાં રાખજો, અજ્ઞાનમય અંધકારનો આવાસ તુરત બાળજો; તદ્દરૂપ થઈ તે દીવડે હું સ્થિર થઈ ચિત્ત બાંધતો, તુજ ચરણયુગ્મની રજમહી હું પ્રેમથી નિત્ય ડૂબતો.”

ઉપસંહાર :

આપણે એવી સત્પાત્રતા પ્રગટાવવી જોઈએ કે પરમાત્મા, શ્રી સદ્ગુરુદેવ અને તેમની ‘વીતરાગવાણી’ તે સિવાય બીજું કંઈ રુચે નહીં. જગતના - સંસારના કોઈ પણ પદાર્થની ઈચ્છા કે આકર્ષણ ન રહે.

● જાયું નહીં સુરવાસ પુનિ

નરરાજ પરિજન સાથજી,

‘બુધ’ જાયહું તુવ ભક્તિ

ભવ ભવ દીજિયે શિવનાથજી.

— ભક્ત કવિવર બુધજનજી

● અશરન કે તુમ શરન હો, નિરાધાર આધાર,
મैं ડૂબત ભવસિંધુમैं ખેવો લગાઓ પાર.

— શ્રી વિનયપાઠ

અંતમંગલ

● “આપ કે ચરણકમલ મેં મેરા મસ્તક, આપકે ચરણકમલ મેરે હૃદયકમલ મેં અખંડપણે સંસ્થાપિત રહેં, સંસ્થાપિત રહેં; સત્પુરુષોં કા સત્સ્વરૂપ, મેરે ચિત્તસ્મૃતિ કે પટ પર ટંકોત્કીર્ણવત્ સદોદિત જયવંત રહેં, જયવંત રહેં.”

(સાયંકાળ દેવવંદનમાંથી)

● મેં તુમ ચરણકમળ ગુણ ગાય,

બહુવિધ ભક્તિ કરી મન લાય,

જનમ જનમ પ્રભુ પાઉં તોહિ

યહ સેવાફલ દીજે મોહિ.

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણપર્ણમસ્તુ ॥

● ● ●

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

(પાના નં. ૫ પરથી ચાલુ...)

રુચિ રહે છે. તે જોગ કોઈ પ્રકારે પણ જેમ બને તેમ થોડા કાળમાં થાય તે જ ચિંતનામાં અહોરાત્ર વર્તાએ છીએ.

આપના સમાગમની હાલમાં વિશેષ ઈચ્છા રહે છે, તથાપિ તે માટે કંઈ પ્રસંગ વિના યોગ ન કરવો એમ રાખવું પડ્યું છે. અને તે માટે બહુ વિક્ષેપ રહે છે.

તમને પણ ઉપાધિજોગ વર્તે છે. તે વિકટપણે વેદાય એવો છે, તથાપિ મૌનપણે સમતાથી તે વેદવો એવો નિશ્ચય રાખજો. તે કર્મ વેદવાથી અંતરાયનું બળ હળવું થશે.

શું લખીએ ? અને શું કહીએ ? એક આત્મવાર્તામાં જ અવિચ્છિન્ન કાળ વર્તે એવા તમારા જેવા પુરુષના સત્સંગના અમે દાસ છીએ. અત્યંત વિનયપણે અમારો ચરણ પ્રત્યયી નમસ્કાર સ્વીકારજો. એ જ વિનંતી.

દાસાનુદાસ રાયચંદના પ્રણામ વાંચજો.

શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી

❀❀❀❀❀❀❀❀❀ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀

(ગતાંકથી ચાલુ...)

શ્રી અભિનંદન જિન સ્તવન

ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી પ્રભુ સાથે રસમય પ્રીતિ કરી, પુદ્ગલરસથી પ્રીતિ તોડી, પોતાના આત્માને ત્યાગ-વૈરાગ્ય-ઉપશમથી વિભૂષિત કરી આત્મસાક્ષાત્કારરૂપી પરાભક્તિને સાધવા કટિબદ્ધ થયા છે. તે માટેનો ઉપાય પોતાની મતિકલ્પનાથી નહીં પરંતુ આગમનો આશ્રય લઈને કરે છે. સર્વ જ્ઞાની ભગવંતો પણ એ જ રીત અપનાવીને મોક્ષને પ્રાપ્ત થાય છે. કહ્યું છે ને કે :

“શ્રમણો, જિનો, તીર્થંકરો આ રીતે સેવી માર્ગને; સિદ્ધિ વર્યા નમું તેમને, નિર્વાણના તે માર્ગને.”

(શ્રી પ્રવચનસાર-ગાથા-૧૮૯-ભાવાનુવાદ)

તો આગમમાં વીતરાગ ભગવાને પ્રભુ સાથે પ્રીતિ ‘ક્યું બની આવશે’ના જે ઉપાયો બતાવ્યાં છે તે હવેથી બે ગાથાઓમાં શ્રી દેવચંદ્રજી પ્રકાશિત કરે છે :

પરપરિણામિકતા અછે, જે તુજ પુદ્ગલ જોગ હો મિત્ત; જડ ચલ જગની એંઠનો, ન ઘટે તુજને ભોગ હો મિત્ત.

— ક્યું જાણું પ

શબ્દાર્થ : હે મિત્ર ! તને જે પુદ્ગલનો યોગ થાય છે, તેમાં તું (આસક્તિરૂપ) પર-પરિણમન અર્થાત્ વિભાવ કરે છે. જડ પદાર્થો અસ્થિર હોવાથી તે જગતની એંઠ છે એમ જાણી હે મિત્ર ! તેનો ભોગ કરવો તે તારા માટે યોગ્ય નથી. (પરપરિણામિકતા = પરમાં આસક્તિરૂપ વિભાવ પરિણમન; અછે = છે, કરે છે; જોગ = યોગ, સંયોગ; ચલ = ચલિત થનાર, અસ્થિર, નાશવંત; ન ઘટે = યોગ્ય નથી)

વિશેષાર્થ : ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી જગતના જડ

પદાર્થોનું સત્ય સ્વરૂપ બતાવી, તેની તુચ્છતાનું ભાન કરાવી આપણને જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય - ઉપશમ પ્રત્યે દોરી જાય છે, કે જેના વિના પ્રભુ સાથે રસમય પ્રીતિ કરવી અસંભવ છે. કહે છે કે હે મિત્ર ! તારા જ સ્વરચિત કર્મોના ફળરૂપે તું અનેક પુદ્ગલ-પદાર્થોના યોગમાં, સંપર્કમાં આવે છે. અને ત્યારે તું પોતાના સ્વરૂપને ભૂલીને ‘પરપરિણામિકતા’ કરે છે. અર્થાત્ તેમાં અહં-મમત્વ કરી, તેનો કર્તા-ભોક્તા બની, રાગ-દ્વેષ, રતિ-અરતિરૂપ પર-પરિણામ, વિભાવ કરીને તારા આત્માનું અપાર નુકસાન કરે છે. તેમ ન થવા, હે મિત્ર ! તારે પુદ્ગલનું સાચું સ્વરૂપ સમજવું અત્યંત જરૂરી છે.

ગણિશ્રી કહે છે કે સર્વ પૌદ્ગલિક જડ પદાર્થો અસ્થિર છે, ચલ છે, નાશવંત છે અને જગતની એંઠ સમાન છે ! પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પણ આ જ વાત કરે છે કે, “સકળ જગત તે એંઠવત્” (શ્રી આત્મસિદ્ધિ-ગાથા-૧૪૦). તારી નવી મર્સીડીઝ ગાડી, તારો નવો કિંમતી મોબાઈલ, તારા હીરા-મોતીના હાર, તારો જે કંઈ નાનો-મોટો પરિગ્રહ વગેરે સર્વ તે એંઠ સમાન છે અને આવી એંઠને તું આનંદપૂર્વક ભોગવે છે તે હે મિત્ર ! તને ઘટતું નથી, તારા માટે તદ્દન અયોગ્ય છે. અરે, તું તો વીતરાગનો વારસદાર છો, વીતરાગ પ્રભુનો અનુયાયી છો. સર્વ જ્ઞાની ભગવંતો જેને તુચ્છ જાણી, ત્યાગી દઈને શાશ્વત સુખના માર્ગે ચાલી નીકળ્યા તેવા નાશવંત પદાર્થોમાં મોહ કરવો હે મિત્ર ! તને શોભતું નથી. જેમ કોઈ મોટા શેઠ પોતાના વ્યસનલંપટ દીકરાને દારૂના નશામાં ગંદકીમાં પડેલ જોઈ બોલી ઊઠે કે હે પુત્ર, તને આ શોભતું નથી.

એવી રીતે કરુણાથી સત્પુરુષો અહીં જીવને મોહનિદ્રામાંથી જગાડે છે. પણ સામાન્ય જીવને પોતે બહુ-પ્રયત્ને હાંસિલ કરેલ એવી 'નવી'વસ્તુને 'ઐઠ' કહેવાની વાત બેસતી નથી ! દીર્ઘકાળના સત્સંગ અને સત્સમાગમથી જ્યારે તત્ત્વદષ્ટિ મળે ત્યારે જ "કોઈ પામે મુમુક્ષુ વાત" – એમ મુમુક્ષુને તે વાત બેસે છે, તો જ્ઞાની પુરુષોએ જે તત્ત્વદષ્ટિથી 'ઐઠ' કીધી તે સમજી લઈએ.

પુદ્ગલ = પુદ્ + ગલ = પુરાવું અને ગણાવું. અર્થાત્ જડ પદાર્થોના, પુદ્ગલના પરમાણુઓ સ્કંધરૂપે ભેગાં થાય છે અને વિખરાય છે. અનંતકાળના જીવના સંસારપરિભ્રમણમાં એક 'પુદ્ગલપરાવર્તન'ના અનંતકાળમાં આ જીવ તેમ જ સર્વ જીવ ત્રણ લોકમાં રહેલ દરેકે દરેક પુદ્ગલ પરમાણુઓના સંપર્કમાં આવી, તેને ભોગવીને છોડી ચૂક્યા છે એમ સર્વજ્ઞ ભગવાનના જ્ઞાનમાં આવ્યું છે. ('પુદ્ગલ પરાવર્તન'નું સ્વરૂપ કોઈક શાસ્ત્રો દ્વારા વિશેષપણે જાણવાથી વધુ સ્પષ્ટતા થશે). આ સિદ્ધાંત પ્રમાણે માત્ર આ આત્મા નહીં પણ સર્વ જીવ જે વસ્તુને કોઈ કોઈ પુદ્ગલસ્કંધના રૂપમાં અનંતવાર ભોગવીને છોડી ચૂક્યા છે તે જ વસ્તુ ફરી કોઈ બીજા સ્વરૂપે તારા ભોગવવામાં આવે ત્યારે તે ઐઠ જ કહેવાયને ? અરે, પોતાના જ મુખમાંથી હમણાં જ કરેલું ભોજન ઓકી જવાય તો તે ફરી ગ્રહણ નથી કરતા એટલું ઘૃણાસ્પદ લાગે છે તો અનંત વાર ભોગવીને છોડેલા ધન, સંપત્તિ, સ્ત્રી આદિ પદાર્થો ઐઠવત્ હોવા છતાં તું ફરી ભોગવે છે તે હે જીવ, હે મિત્ર, તને જરા પણ શોભતું નથી.

જ્ઞાની પુરુષોએ બતાવેલું પુદ્ગલનું આવું સત્ય સ્વરૂપ શ્રદ્ધામાં બેસે તો અવશ્ય તેને તુચ્છ જાણી જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય ઊપજે અને સાધક જીવ પહેલી ગાથામાં કહ્યા મુજબ "પુદ્ગલ અનુભવ ત્યાગ" કરી પ્રભુ સાથે પ્રીતિ જોડી શકે. પ્રભુ સાથે અભેદતારૂપ પ્રીતિ સાધવાના વિશેષ ઉપાયો હવે

આગળ કહે છે :

શુદ્ધ નિમિત્તી પ્રભુ ગ્રહો, કરી અશુદ્ધ પર હેય હો મિત્ત;
આત્માલંબી ગુણલયી, સહુ સાધકનો ધ્યેય હો મિત્ત.

– કયું જાણુંં દ

શબ્દાર્થ : અશુદ્ધ એવા પરદ્રવ્યોને હેયરૂપ જાણી હે મિત્ર ! પ્રભુરૂપી શુદ્ધ નિમિત્તનું ગ્રહણ કરો. પ્રભુના ગુણોમાં લય પામી, ગુણલયી બનો અને એ રીતે જિનાવલંબીમાંથી આત્માવલંબી બનો. સહુ સાધકનો આ જ ધ્યેય રહ્યો છે. (હેય = ત્યાગવા યોગ્ય, અનિષ્ટ; આત્માલંબી = આત્માનું અવલંબન લેનાર; ગુણલયી = ગુણોમાં લય પામવું, લયલીન થવું)

વિશેષાર્થ : પુદ્ગલાલંબીમાંથી આત્માવલંબી થવાની પ્રક્રિયા દેવચંદ્રજી અહીં સમજાવે છે અને સહુ સાધકોએ (અહીં આત્મજ્ઞાની સાધકની વાત છે) આ જ પ્રક્રિયાને ધ્યેય બનાવી પોતાનું આત્મકલ્યાણ કર્યું છે તેની સાખ પુરાવે છે. તો શું છે આ પ્રક્રિયા ? તે આ ગાથાના માધ્યમથી જોઈએ.

સર્વ પ્રથમ તો ગાથા - ૫ માં કહ્યું તેવા 'ઐઠવત્' અશુદ્ધ પર પદાર્થોને અને તેમાં થતી આસક્તિરૂપ અશુદ્ધ ભાવોને હેયરૂપ જાણી તેનો ત્યાગ કરવો ઘટે. પછી વૈરાગ્ય પામેલા આ મુમુક્ષુને હજુ સીધું નિજાત્માનું ધ્યાન તુરત નહીં લાગે. તેથી તેના માટે હવે બીજું પગલું એ છે કે જે ઉપયોગ અનાદિથી પરમાં જવા ટેવાયેલો છે તે ઉપયોગને અશુદ્ધ પર નિમિત્તોમાંથી હટાવી પહેલાં તો શુદ્ધ પર-નિમિત્ત 'શુદ્ધ-નિમિત્ત' પ્રભુ પ્રત્યે, તેમની ભક્તિ પ્રત્યે લઈ જવો. "સદ્ગુરુઆજ્ઞા, જિનદશા, નિમિત્ત કારણ માંય." એમ પરમકૃપાળુદેવે 'શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર'માં કહ્યું.

દેવચંદ્રજી પણ આ જ શુદ્ધ નિમિત્તને ગ્રહણ કરવાનું કહે છે. 'પ્રભુ ગ્રહો'માં સત્દેવ-ગુરુ-ધર્મ એમ ત્રણેયનું અવલંબન ગર્ભિત છે. પ્રભુનો આશ્રય તે આત્મવત્તાવ અટકાવવા માટેનું ઉત્તમ અવલંબન

છે. પ્રભુ ભલે પર-નિમિત્ત છે પણ તેમની ભક્તિ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો મોહ છોડાવી આપણા શુદ્ધાત્મા તરફ લઈ જનાર પ્રેરકબળ હોવાથી તે જિનભક્તિ ધીમે ધીમે નિજ ભક્તિ, આત્માલંબી બની જાય છે. ધ્યેયનિષ્ઠ સાધક પ્રભુરૂપી શુદ્ધ નિમિત્તને ગ્રહણ કરી, પ્રભુના વિવિધ ગુણોને ઓળખી તેની જ લય લગાવી 'ગુણલયી' બને છે; જેનાથી પરમશાંતિ, પરમાનંદ, પ્રશમતા, વીતરાગતા, પ્રસન્નતા, સમદર્શિતા આદિ પ્રભુના અદ્ભુત ગુણોનો સંચાર સાધકમાં થતાં તેનું જીવન પણ નિર્મળ અને સુગંધી બને છે. આમ, સત્પાત્રતાની વૃદ્ધિ થતાં અંતર્મુખ થતો આ સાધક આત્માવલંબી બને છે. સર્વ આત્મજ્ઞાની સાધકો આ જ પ્રક્રિયાને ધ્યેયરૂપ બનાવી પુદ્ગલાનંદીમાંથી જિનાવલંબી અને જિનાવલંબીમાંથી આત્માવલંબી થયા છે એવો વિશ્વાસ જગાડી દેવચંદ્રજી આપણને એ જ માર્ગ અપનાવવાની પ્રેરણા કરે છે. આવો આત્માવલંબી જિનભક્ત સ્વરૂપપ્રાપ્તિ વડે આધ્યાત્મિક દશાના કેવા ઉચ્ચ શિખરો સર કરે છે તે હવે અંતિમ ત્રણ ગાથાઓમાં દેવચંદ્રજી વર્ણવે છે :

જિમ જિનવર આલંબને, વધે સધે એક વાત હો મિત્ત;
તિમ તિમ આત્માલંબની, ગ્રહે સ્વરૂપ નિદાન હો મિત્ત.

— ક્યું જાણું ૭

શબ્દાર્થ : જેમ જેમ જિનેશ્વરના આલંબનમાં વધુને વધુ એકતાનતા સધાય તેમ તેમ સાધક આત્માવલંબી બની સ્વરૂપપ્રાપ્તિના મૂળ કારણ (નિદાન) એવા સમ્યક્દર્શનાદિને પ્રાપ્ત થાય છે.

વિશેષાર્થ : આ ગાથાના ચાર ચરણને પૂજ્યશ્રી રોકેશભાઈએ ચાર ભાગમાં વિભાજિત કરી જિનપદથી નિજપદ સુધીની યાત્રાને સુંદર રીતે સમજાવી છે. તે ચાર ચરણ છે : (૧) જિનવર આલંબન, (૨) પ્રભુ સાથે એકતાન થતી ભક્તિ,

અર્થાત્ ચેતનાનું પ્રભુમય બની જવું. (૩) તત્ત્વદષ્ટિ પ્રાપ્ત થતાં સ્વરૂપનું અવલંબન અને (૪) સ્વરૂપમાં સ્થિરતા. પ્રથમ તો “જિનવર આલંબન” એટલે જિનેશ્વરના વચનામૃત, મુદ્રા અને ગુણો પ્રત્યે અત્યંત પ્રીતિ, ભક્તિ અને આજ્ઞાનું આરાધન, જેને બે-ત્રણ ચરિત્ર-પ્રસંગો દ્વારા તેઓશ્રીએ સમજાવ્યું છે. જિન-આલંબન એટલે મયણાસુંદરી જેવી ધર્મમાં દૃઢતા, ભગવાને કહેલા તત્ત્વોમાં દૃઢ શ્રદ્ધા કે પિતાએ કોઢિયા (શ્રીપાળરાજા) સાથે પરણાવી છતાં કહે છે : “પ્રભુએ દીઠું તે થાઓ !” તેમાં મારા પિતાશ્રીનો કોઈ વાંક નથી. ભગવાને પ્રરૂપેલી નવપદ આરાધનાથી મયણાસુંદરી - શ્રીપાળરાજા બંનેનું પરમ કલ્યાણ થાય છે એ વાત સર્વને સુવિદિત છે. શ્રી ભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ નામે એક સાધુ ભગવંતને લાંબી માંદગીને લીધે વર્ષો સુધી પથારીવશ રહેવું પડ્યું. શરીરને ઘણી જ અશાતા, છતાં કોઈપણ શ્રાવક આવીને શાતા પૂછે ત્યારે કહે, “હું પ્રભુના માર્ગે છું અને એ માર્ગમાં શાતા જ હોય ને !” પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની વાત તો પ્રત્યક્ષ છે. છેલ્લા સાત વર્ષથી શરીરની અસાધ્ય પ્રતિકૂળતા છતાં મુખ ઉપર આકુળતાની કોઈ રેખા નહિ અને સદા પ્રસન્ન-ચિત્ત ! આ સર્વ નિશાનીઓ છે તાત્ત્વિક જિન-આલંબનની. તેનાથી પ્રાપ્ત તત્ત્વદષ્ટિ કોઈપણ કર્મોદયના પ્રસંગમાં સાધકને ક્ષોભિત થવા દેતી નથી. જિનવરના આલંબનમાં દૃઢતા આવ્યા પછી હવે “વધે સધે એક તાન હો મિત્ત” — પ્રભુ અને પ્રભુના ગુણો સાથે સાધક હવે એકતાનતા, અભેદતા, એકલયતા સાધે છે અને તે લય દિવસે દિવસે વધતી જાય છે. તેની સમસ્ત ચેતના પ્રભુમય થઈ જાય છે. ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી આવી એકતાનતાની ખુમારીમાં કહે છે :

“હમ મગન ભયે પ્રભુ ધ્યાન મેં,

વિસર ગઈ દુવિધા તન મન કી,

અચિરાસુત ગુણ ગાન મેં.”

(શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન સ્તવન)

સ્વરૂપમાં જ રમણતા કરે છે. સ્વયં આ સ્તવનના કર્તા ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી માટે એમ કહેવાય છે કે તેમની ભક્તિની પ્રશંસા સાંભળીને એક વાર સૌધર્મ ઈન્દ્ર તેમની ધર્મસભામાં બ્રાહ્મણના વેશે આવીને બેસે છે. દેવચંદ્રજી પોતાના અપૂર્વ જ્ઞાનબળે તેમને ઓળખી જાય છે છતાં કંઈ પણ પ્રભાવિત ન થતાં પોતાના પ્રવચનની ધારામાં લેશમાત્ર બદલાવ લાવતા નથી. આ જ છે સ્વરૂપ-એકતાથી ઉપજેલી સમદર્શિતા અને આ જ છે પ્રભુભક્તિ અને તેમાં એકતાનતાનું તાત્વિક ફળ.

જ્ઞાની પુરુષોની આવી અદ્ભુત દશાનું હવે થોડા શબ્દોમાં વિશેષ વર્ણન કરી આપણને તેવી દશા પ્રાપ્ત કરવાની એક વિશિષ્ટ રીતનો લક્ષ કરાવી દેવચંદ્રજી સ્તવનની પૂર્ણાહુતિ કરે છે :

**અભિનંદન અવલંબને, પરમાનંદ વિલાસ હો મિત્ત;
દેવચંદ્ર પ્રભુ-સેવના, કરી અનુભવ અભ્યાસ હો મિત્ત.**

— ક્યું જાણું ૯

શબ્દાર્થ : અભિનંદન પ્રભુના અવલંબનથી પરમાનંદનો વિલાસ પ્રાપ્ત થાય છે. દેવોમાં ચંદ્ર સમાન એવા અભિનંદન પ્રભુની સેવના કરી (પરમાનંદ માટે) અનુભવપૂર્વકનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ.

વિશેષાર્થ : પરમાનંદનો વિલાસ ભોગવવાની અર્થાત્ પરમાનંદ માણવાની જે ઘટના બની તે અભિનંદન પ્રભુના અવલંબનથી બની. આમ, ભક્તિમાર્ગના હિમાયતી એવા દેવચંદ્રજી શુદ્ધ નિમિત્તનો ઉપકાર માનવાનું ચૂકતા નથી. આપણને પણ એવી પ્રભુ-સેવના અર્થાત્ પ્રભુની આજ્ઞા આરાધનનો અભ્યાસ અનુભવપૂર્વક કરી તેવો પરમાનંદ પ્રાપ્ત કરવાનું આમંત્રણ આપે છે. “કરી અનુભવ અભ્યાસ” કહીને દેવચંદ્રજી ઘણી માર્મિક વાત કરે છે. અભ્યાસ એટલે સાધનાનું સાતત્ય. એક દિવસ પણ પ્રભુના અવલંબનનો અભ્યાસ તૂટ્યો

તો તે પ્રભુથી દૂર લઈ જઈ વિષય-કષાયમાં ખેંચી જશે. વળી તે અભ્યાસ કેવો ? અનુભવપૂર્વકનો. દેવચંદ્રજી કહે છે કે તમારી સર્વ સાધના તથા, સ્વરૂપપ્રાપ્તિના અભ્યાસને તમારા પોતાના અનુભવના સ્તરે અર્થાત્ વેદનાના સ્તરે લઈ જજો. માત્ર ઉપલક દષ્ટિએ કોઈના કહેવાથી સાધના કરી લીધી એમ નહીં, પણ પોતાને શું અનુભવ થયો તે તપાસજો. જેમકે પુદ્ગલને ઁઠરૂપ જાણવાથી થતા ત્યાગ-વૈરાગ્યમાં કેટલું ઊંડાણ છે તે તમારી વૃત્તિઓને નિરંતર તપાસીને જોજો. તમારી પ્રભુભક્તિમાં પ્રેમ, શ્રદ્ધા, અર્પણતા કેટલી છે તેનું વેદન કરો અને તે દ્વારા અહંકાર વિલીન થઈ રહ્યો છે કે નહીં તેનું વેદન કરો. આ રીતે સમસ્ત સાધના વેદનના સ્તરે કરવાથી ‘પ્રભુ-સેવના’ અને ‘અભિનંદન અવલંબને’ ‘પરમાનંદ વિલાસ’ની પ્રાપ્તિ અવશ્ય થાય.

“ક્યું જાણું ક્યું બની આવશે” એવી પ્રભુ મિલનરૂપ અભેદદશાની તીવ્ર ઈચ્છાથી શરૂ થયેલી યાત્રા પ્રભુ-આજ્ઞા-આરાધન, પુદ્ગલ રસનો ત્યાગ, એકતાનતારૂપ પ્રભુમય ચેતના, આત્માવલંબન, રત્નત્રયની સાધના-આ સર્વ સોપાનો ચઢતી ચઢતી પરમાનંદના વિલાસરૂપ સહજ સમાધિના શિખરે પૂરી થઈ. જે ભક્તિમાર્ગને પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ ખૂબ વખાણ્યો છે તે ‘ભક્તિ દ્વારા મુક્તિ’નું સુંદર, સચોટ, તાત્વિક માર્ગદર્શન ગણિશ્રીએ સરળ ભાષામાં આપ્યું તે માટે તેઓશ્રીને કોટિ કોટિ વંદન. આપણે સૌ ‘અભિનંદન રસ’માં ડૂબીને સ્તવનમાં બોધેલા માર્ગ પર ચાલીને શીઘ્રતાથી આત્માનંદનો રસ ચાખીએ એ જ પવિત્ર ભાવના સાથે આ સ્તવનની વિચારણાને અહીં પૂર્ણવિરામ આપીએ છીએ. સ્તવનના અર્થ-પરમાર્થને રજૂ કરવામાં ગણિશ્રી દેવચંદ્રજીના આશયથી લેશમાત્ર વિપરીત ભણાયું હોય તો સર્વ જ્ઞાની પુરુષોની સાક્ષીએ ક્ષમાપ્રાર્થી છું.’

॥ ઠું તત્ સત્ ॥

પાંચ અણુવ્રતોનો મધ્યમ વિસ્તારથી વિચાર કર્યો. અભિપ્રાય એ છે કે પાંચેય વ્રતોમાં સાધ્ય તો એક અહિંસાવ્રત જ છે, બાકીના ચારે તો તેના સાધન છે. અહિંસાવ્રત ખેતરમાં ઊગેલ પાક જેવું છે તથા બાકીના ચાર તેની ચારે બાજુ કરેલ વાડ સમાન છે. અર્થાત્ સત્ય, અયૌર્ય, બ્રહ્મચર્ય તથા અપરિગ્રહરૂપી વાડ દ્વારા અહિંસા રૂપી પાક સુરક્ષિત રહે છે. માટે બાકીના ચાર વ્રતોનો માપદંડ પણ હિંસા અને અહિંસા જ છે. અર્થાત્ જ્યાં હિંસા છે ત્યાં સત્ય, અયૌર્ય, બ્રહ્મચર્ય તથા અપરિગ્રહવ્રત પણ સંભવ નથી ને જ્યાં અહિંસા છે ત્યાં સ્વતઃ શેષ ચારે હોય છે. અહિંસા જ ધર્મનું મૂળ છે અને ધર્મ જ મોક્ષનું મૂળ છે એવું જાણીને પોતાના સર્વ સામર્થ્યથી અહિંસા ધર્મનું આરાધન કરવું જોઈએ. આ જ સર્વ જગતના સુખનો મૂળ આધાર છે.

★ ત્રણ ગુણવ્રત ★

અણુવ્રતોમાં ગુણ ઉત્પન્ન કરનાર વ્રતોને ગુણવ્રત કહે છે. અર્થાત્ ગુણવ્રતોના પાલનમાં અહિંસાદિ અણુવ્રત વિશેષરૂપથી પલ્લવિત થાય છે. તેની ગુણવત્તામાં વિશેષ વૃદ્ધિ થાય છે માટે તેને ગુણવ્રત કહે છે.

દિગ્વ્રત, દેશવ્રત અને અનર્થદંડવ્રત આ ત્રણ ગુણવ્રત કહેવાય છે. આ ત્રણે અહિંસાપાલનની મુખ્યતાથી જ કહ્યા છે. તેની સંક્ષિપ્ત વિચારણા કરીશું.

(૧) દિગ્વ્રત :

દિશાઓમાં ગમનાગમનની મર્યાદા કરવી તેને દિગ્વ્રત કહે છે. અર્થાત્ મરણપર્યંત સૂક્ષ્મ પાપોની નિવૃત્તિ માટે દશે દિશાઓમાં આવવા-જવાનું પરિમાણ કરી તેનાથી બહાર ન જવાનો સંકલ્પ કરવો તે દિગ્વ્રત કહેવાય છે. ઉ. પૂર્વ દિશામાં જાપાન સુધી જ જઈશ, પશ્ચિમ દિશામાં પ્રશાંત મહાસાગર કે અમેરિકા સુધી જઈશ, દક્ષિણમાં રામેશ્વર સુધી જઈશ

આ રીતે દશે દિશાઓમાં ગમનાગમનની સીમા કરી દેવી તે દિગ્વ્રત કહેવાય છે.

વાસ્તવમાં આ સૂક્ષ્મ આસ્રવથી બચવાનો ઉપાય છે. આનું વિજ્ઞાન એવી રીતે છે કે આ જીવ અનાદિકાળથી આ સંસારમાં પંચ પરાવર્તન રૂપ પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છે. સામાન્યરૂપે આ લોકમાં એવું કોઈ સ્થાન નથી કે જ્યાં આ જીવ અનેકવાર જન્મ્યો તથા મર્યો ન હોય. અનાદિકાલીન મિથ્યાત્વના કારણે આ જીવ જ્યાં પણ જન્મે છે તે સ્થાન પ્રત્યે તેને સહજ જ મમત્વભાવ થઈ જાય છે. જ્યારે જીવને તે સ્થાન છોડવું પડે છે ત્યારે તે સ્થાન પ્રત્યે તેને રાગ કે દ્વેષરૂપ વાસના રહી જાય છે તે વાસનાના પ્રભાવથી તે જીવ ફરી તે સ્થાનમાં જન્મ લે છે. આ રીતે આ ક્ષેત્ર પરાવર્તન ચાલતું રહે છે. આ રીતે ભાવથી તે ત્રણે લોકની વાસનાથી બંધાયેલ છે. આ ત્રિલોકવર્તી વાસનાના નિયમનનો જ આ દિગ્વ્રત અનન્ય ઉપાય છે. દિગ્વ્રતમાં પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક દિશાઓમાં નિર્ધારિત ક્ષેત્રો સિવાય બાકીના સર્વ લોક, સ્થાન પ્રત્યે મમત્વભાવનો ત્યાગ કરી દેવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી કોઈ ક્ષેત્ર પ્રત્યે આપણો ભાવાત્મક સંબંધ રહે છે ત્યાં સુધી તે ક્ષેત્રમાં થનારી ઘટનાઓ - દુર્ઘટનાઓ, આરંભો આદિથી આપણે પ્રભાવિત રહીએ છીએ, જેથી આપણે તે ક્ષેત્રમાં ન રહેતાં હોઈએ તો પણ તે સંબંધિત આસ્રવ ચાલુ રહે છે. જેમ કે કોઈ મૂળ ભારતીય અમેરિકામાં રહેતો હોય; તેને જ્યારે ભારતમાં ભૂકંપ આવ્યાના સમાચાર મળે તો તેને અવશ્ય દુઃખ થાય છે કારણ કે તેને ભારત પ્રત્યે મમત્વભાવ હજુ બાકી છે. આ જ મમત્વભાવ આસ્રવનું મૂળ કારણ છે. દિગ્વ્રતમાં ક્ષેત્ર પ્રત્યે આ જ મમત્વભાવના ત્યાગપૂર્વક ક્ષેત્રની મર્યાદા કરાય છે. આવું ન કરવાથી ત્રિલોક સંબંધી મમત્વ અને વાસનાઓથી ઉત્પન્ન આસ્રવભાવોનું સર્જન બુદ્ધિપૂર્વક તથા અબુદ્ધિપૂર્વક નિરંતર આત્મામાં ચાલતુ રહે છે, જે નવીન બંધ કરાવીને

સંસારપરિભ્રમણ કરાવે છે. આ પરિભ્રમણને રોકવાનો ઉપાય જ છે દિગ્વ્રત.

★ દિગ્વ્રતના અતિચાર :-

જે કારણોથી દિગ્વ્રતનો એકદેશ ભંગ થઈ જાય તેને દિગ્વ્રતના અતિચાર કહે છે. તે પાંચ છે :

“ઋર્ધ્વાધસ્તિર્યગ્વ્યતિક્રમક્ષેત્રવૃદ્ધિસ્મૃત્યન્તરાધાનાનિ ॥”

અર્થાત્ ઊર્ધ્વવ્યતિક્રમ, અધોવ્યતિક્રમ, તિર્યગ્વ્યતિક્રમ, ક્ષેત્રવૃદ્ધિ અને સ્મૃત્યન્તરાધાન આ પાંચ દિગ્વ્રતના અતિચાર છે.

- (૧) ઊર્ધ્વવ્યતિક્રમ :- ઊર્ધ્વદિશામાં ઉલ્લંઘન કરવું તે ઊર્ધ્વવ્યતિક્રમ છે. અર્થાત્ કરેલા પ્રમાણથી વધારે ઊંચાઈવાળા પર્વતાદિ પર ચઢવું તે ઊર્ધ્વવ્યતિક્રમ અતિચાર છે.
- (૨) અધોવ્યતિક્રમ :- અધો દિશામાં ઉલ્લંઘન કરવું તે અધોવ્યતિક્રમ છે અર્થાત્ કરેલા પ્રમાણથી વધારે ઊંડા કૂવામાં ઉતરવું અધોવ્યતિક્રમ અતિચાર છે.
- (૩) તિર્યગ્વ્યતિક્રમ :- સમતલ દિશામાં ઉલ્લંઘન તે તિર્યગ્વ્યતિક્રમ છે અર્થાત્ કરેલા પ્રમાણથી વધારે સમતલ સ્થાનમાં લાંબુ જવું તે તિર્યગ્વ્યતિક્રમ અતિચાર છે.
- (૪) ક્ષેત્રવૃદ્ધિ :- ક્ષેત્ર વધારવું તે ક્ષેત્રવૃદ્ધિ છે. અર્થાત્ પ્રમાણ કરેલા ક્ષેત્રને વધારવું તે ક્ષેત્રવૃદ્ધિ અતિચાર છે.
- (૫) સ્મૃત્યન્તરાધાન :- સ્મૃતિનું વિલુપ્ત થઈ જવું તે સ્મૃત્યન્તરાધાન છે. અર્થાત્ કરેલા પ્રમાણને ભૂલી જવું તે સ્મૃત્યન્તરાધાન અતિચાર છે. ઉપરોક્ત બધામાં પોતાની ઈચ્છાપૂર્તિરૂપ વાસનાઓ પડેલી છે. એ કારણે જ આ બધા અતિચાર ગણાય છે.

(૨) દેશવ્રત

“નિશ્ચિત સમય માટે દેશ, નગર, ગ્રામ, શેરી,

ગલી, ઘર, આદિથી બહાર ન જવાનો સંકલ્પ કરવો તે દેશવ્રત કહેવાય છે.” જેમકે હું બે વર્ષ સુધી ભારતમાંથી બહાર નહીં જઉં અથવા અમદાવાદથી બહાર જઈશ નહીં અથવા આજે આખો દિવસ હું આશ્રમમાંથી બહાર જઈશ નહીં ઈત્યાદિ સંકલ્પ કરવો તે દેશવ્રત કહેવાય છે. દેશવ્રત દિગ્વ્રતને વધારે સૂક્ષ્મ તથા પ્રભાવી બનાવવા માટે છે. દિગ્વ્રતમાં દિશાઓમાં આવનારા બધા ક્ષેત્રોનું નિયમન છે, આમાં ક્ષેત્રવિશેષનું નિયમન છે. દિગ્વ્રત અપેક્ષાકૃત સ્થૂલ છે, દેશવ્રત અપેક્ષાકૃત સૂક્ષ્મ છે. આનું પણ મૂળ પ્રયોજન અનાવશ્યક આસ્રવને રોકવાનું છે, જેનું વિજ્ઞાન પણ પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

★ દેશવ્રતના અતિચાર :-

“આનયનપ્રેષ્યપ્રયોગશબ્દરૂપાનુપાતપુદ્ગલક્ષેપાઃ ॥”

આનયન, પ્રેષ્યપ્રયોગ, શબ્દાનુપાત, રૂપાનુપાત અને પુદ્ગલક્ષેપ આ પાંચ દેશવ્રતના અતિચાર છે.

- (૧) આનયન :- મર્યાદા બહારની કોઈ વસ્તુને કે વ્યક્તિને લાવવી કે બોલાવવી તે આનયન અતિચાર કહેવાય છે. જેમ કે ઘર સુધીનું પરિમાણ કરીને ઘરમાં ઊભા ઊભા કોઈ બહાર ઊભેલા વ્યક્તિને અવાજ દઈને બોલાવવો કે વાત કરવી આદિ આનયન અતિચારમાં આવે છે.
- (૨) પ્રેષ્યપ્રયોગ :- મર્યાદાથી બહાર પોતાનું કોઈ કામ કરાવવા માટે નોકર આદિને મોકલવો તે પ્રેષ્યપ્રયોગ અતિચાર કહેવાય છે. જેમ કે કોઈએ આખો દિવસ ઘરમાં જ રહેવાનો નિયમ કર્યો છે અને પછી બજારમાં કંઈક આવશ્યક કામ આવી ગયું એવામાં તે પોતે તો નથી જતો, પરંતુ પોતાના નોકરને મોકલીને તે કામ કરાવી લે છે તે પ્રેષ્યપ્રયોગ અતિચાર કહેવાય

(અનુસંધાન પાના નં. ૭ પર...)

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર

(ક્રમાંક - ૩૩)

❀❀❀❀❀❀❀❀❀ મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંધાર ❀❀❀❀❀❀❀❀❀

(ગતાંકથી ચાલુ...)

ભયભંજક પ્રભુ આશ્રય - ૧. ગજભયભંજક

આત્મદ્રવ્ય અજર-અમર અવિનાશી છે. જે મૃત્યુ થાય છે તે માત્ર દેહ અને આત્માના સંયોગનો વિયોગ છે, વસ્ત્ર પરિવર્તન સમાન છે. પોતાના જ પૂર્વકર્મના ઉદય પ્રમાણે જીવને શાતા-અશાતા (અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ) પ્રાપ્ત થાય છે અને મોહનીય કર્મને લીધે તે સુખ-દુઃખ અનુભવે છે. કોઈ વ્યક્તિ બીજા કોઈને સુખી-દુઃખી કરનાર નથી. તેથી કોઈ વ્યક્તિ પ્રત્યે દ્વેષ કરવાની કે તેના દોષ જોવાની જરૂર નથી. આથી જ ‘મિત્તિ મે સવ્વ ભૂએષુ’ (સર્વ જીવ સાથે મને મૈત્રી હો)ની ભાવના તે સાધકના હૈયામાં પ્રગટે છે કે, જગતના સર્વ પ્રાણી મારા મિત્ર સમાન જ છે તો પછી ભય શાનો? આવી અભયની ભાવના ભગવાનના શરણે જનાર ભક્તના દિલમાં રમતી થઈ જાય છે. તેને પરમાત્મા પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ છે. પરમાત્માનું નામ-સ્મરણ તેની રગેરગમાં નાડીના ધબકારે અજપાજપ બનીને ચાલતું હોય છે. તેથી સામે ગમે તેવી વિકટ પરિસ્થિતિ, મારણાંતિક ઉપસર્ગ કે મારમાર કરતા વિકરાળ પશુઓ આવે તો પણ તે મનથી પણ ભયાકાંત બનતો નથી, કે આકુળ-વ્યાકુળ બનતો નથી.

જૈન દર્શનમાં બાહુબલિજીના દૃષ્ટાંતે હાથીને ‘માન’નું પ્રતીક ગણેલ છે અને તેથી અત્રે હાથીના દૃષ્ટાંતે ‘માન’ને કેમ જીતવું તે કહ્યું છે. જો કે ચાર કષાય (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ)ના અનુક્રમમાં ‘માન’ બીજું છે, અને જૈન સિદ્ધાંતમાં અનુક્રમનું ખાસ મહત્ત્વ કહ્યું છે. કારણ કે ખાસ હેતુ વગર

અનુક્રમમાં ફેરફાર કરવાથી વીતરાગ (જિન) વાણીની આશાતના થાય. તેમ છતાં મનુષ્ય પર્યાયમાં માન કષાયનું પ્રાધાન્ય હોય છે. યથા : જગતમાં માન ન હોત તો અહીં જ મોક્ષ હોત ! – શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, પત્રાંક - ૨૧-૮૩). વળી, રાજભોજને પણ પહેલા માન આવ્યું છે તેથી માન કષાયને પ્રથમ લીધો છે. ‘આત્મસિદ્ધિ’ શાસ્ત્રમાં પણ માનને પ્રાધાન્ય આપ્યું છે : માનાદિક શત્રુ મહા...

ભોજરાજને ઐરાવત હાથીની, કુબુદ્ધિવાળા દરબારીઓને કાળા ભમરાઓની અને પોતાના માટે આચાર્યશ્રીએ પ્રભુના આશ્રિતની સાર્થક ઉપમાઓ આપી છે.

હાથીઓમાં ‘ઐરાવત’ શ્રેષ્ઠ ને જાતવંત છે, તેમ રાજાઓમાં ભોજરાજ શ્રેષ્ઠ અને ગુણવંત છે. તેથી ગુરુ (માનતુંગસૂરિજી) પધાર્યા જાણીને દર્શને જવા ભાવ થયા છે. કુલીન હાથી પણ મદમાં આવે ત્યારે ભાન ભૂલી જાય છે, તે જ પ્રમાણે મુનિ(સૂરિજી) રાજસભામાં ન પધારવાથી રાજાને પણ માન આવ્યું છે અને વિનય ભૂલ્યો છે. વળી, મદથી ગાંડા બનેલા હાથીના કાનમાં કાળા ભમરાઓ ગુંજારવ કરે છે તેથી હાથી વધુ કોપે છે, ને જો કોઈ તેની સામે આવે તો તેની સામે ધસી જાય છે. તે પ્રમાણે બદઈરાદાવાળા દરબારીઓએ પણ રાજાના કાન ભંભેર્યા છે. તેની રાજા અતિ ક્રોધે ભરાઈ આચાર્યશ્રી પર જાણે ધસી ગયો છે ને ક્ષણ પહેલાનો દર્શનાતુર રાજા અતિશય ક્રોધમાં આવીને, મુનિને જંજરો ને તાળાઓથી જકડી જેલની અંધારી કોટડીમાં પુરવાની આજ્ઞા કરીને રાજમહેલે ચાલ્યો જાય છે. અસહાય સ્થિતિમાં પણ જો કોઈ શુદ્ધ ભાવથી પ્રભુનું

નામ-સ્મરણ કરી તેમનો આશ્રય લે છે, તો વ્યક્તિ નિર્ભય બની જાય છે તેવી શ્રદ્ધા આચાર્યશ્રી આપણને આ પ્રસંગથી એક પણ શબ્દ ઉપદેશનો કહ્યા વગર અને પોતાના વીતરાગ પ્રણીત સંયમ માર્ગથી ચલિત થયા વગર બતાવે છે. આવો કઠિન ઉપસર્ગ (ભય) આવવા છતાં આચાર્યશ્રી તો પોતાના કલ્પ પ્રમાણે ધ્યાનમાં સ્થિર રહે છે. બીજા દિવસે પ્રભાતે પ્રતિક્રમણ કરીને આદિનાથ પ્રભુનું આ રૂડું સ્તવન પોતે રચતા જાય છે ને કંઠથી ગાતા જાય છે. તેના પ્રભાવથી ભોજરાજા અને પ્રજાની હાજરીમાં જ આચાર્યની બેડીઓ ફટાફટ તૂટી જાય છે. ભોજરાજા કે જે અત્યાર સુધી મુનિને ભય પમાડવા મથી રહ્યો હતો, તે પોતે ભયભીત બનીને મુનિશ્રીના ચરણમાં નમી પડે છે. માન કષાયને જીતવાથી આત્મામાં નમ્રતાનો ગુણ પ્રગટે છે.

જે સાચો ભક્ત છે તેને ગમે તેવી ભયંકર વિપત્તિ આવી હોય તો પણ મનના પરિણામમાં અસ્થિરતા આવતી નથી. પ્રભુના સ્મરણમાં લીન રહેનાર ભક્તને જરા પણ ભય થતો નથી. એ ભક્તને પ્રભુ-સ્મરણના પ્રભાવથી એટલી બધી શાંતિ પ્રવર્તતી હોય છે કે તેના પરિણામ ચલાયમાન થતા નથી. જેના અંતરમાં ભગવાન બિરાજે (એટલે કે સતત પ્રભુનું નામ - સ્મરણ- શરણ હોય) તેને ભય કેવો? જિનમાર્ગનો આશ્રય કરનારને ગાંડા હાથીનો, કે હવે પછીના શ્લોકોમાં દર્શાવ્યા મુજબ, જગતના કોઈ પણ પરિષહ-ઉપસર્ગનો ભય નથી.

પ્રભો ! આપનો ભક્ત તો મોક્ષનો સાધક, એને સંસારમાં ભય કેવો? અહા, જેના અંતરમાં જિનદેવ બિરાજે છે એવા જિનભક્તને સંસારમાં જુદા જુદા ભયોનો અભાવ હોય છે. તેમાં ગાંડો હાથી, કૂર સિંહ, પ્રબળ દાવાગ્નિ, ભયંકર કાળો નાગ, જોરાવર શત્રુસેના, માથે ઝળુંબતા મૃત્યુવાળી યુદ્ધભૂમિ, તોફાની સમુદ્ર, જલોદર રોગ કે બેડીના

બંધન - એ બધા ભયોનો અભાવ બતાવનારા ૯ શ્લોક (૩૮-૪૬) કહે છે. આપનો ભક્ત ચૈતન્ય ભાવના વડે અંદરના ક્રોધભાવને પણ જીતી લ્યે છે.

જિનદેવનો ભક્ત બહારમાં ઉપસર્ગોની વચ્ચે પણ નિર્ભયપણે હૃદયમાં જિનભક્તિને ભૂલતો નથી. જેનું ચિત્ત જિનગુણમાં લાગેલું છે તેને બહારનો ભય હોતો નથી. જિનગુણ ચિંતનમાં વિશુદ્ધ પરિણામ થતાં તેને પૂર્વના અશુભકર્મોનો રસ વધી જાય છે અને શુભકર્મોના રસની હાનિ થઈ જાય છે. તેથી તેના ફળમાં ક્યારેક બાહ્ય ઉપસર્ગ ટળી જાય છે ને દેવો તેનો આદર કરે છે. યથા : સુદર્શન શેઠ અને સતીઓ ચંદનબાળા-સીતા-અંજના વગેરેના જીવનમાં આવા પ્રસંગો પ્રસિદ્ધ છે. કોઈને પુણ્યનો રસ વધવા છતાં પૂર્વનો કોઈ (નિકાચિત) ઉદય બાકી રહી ગયો હોય તો, મુનિ-મહાત્માને પણ સિંહ ખાઈ જાય કે અગ્નિમાં બાળી નાખે એવા પ્રસંગો પણ બને છે. યથા : પાર્શ્વનાથ ભગવાનના પૂર્વભવોમાં કમઠના અનેક મરણાંતિક ઉપસર્ગો અને મહાભારતના યુદ્ધ પછી પાંચેય પાંડવ મુનિરાજ પર દુર્યોધનના ભાણેજે કરેલ મરણાંતિક દારૂણ અગ્નિ ઉપસર્ગ. પરંતુ એવા પ્રસંગેય તે ધર્મીજીવો જિનેશ્વર પ્રભુના ગુણચિંતનને કે તેમના વીતરાગમાર્ગને છોડતા નથી. નિર્ભયપણે તેઓ ધર્મને સાધે છે. આ રીતે પુણ્ય-પાપના વિચિત્ર ખેલની વચ્ચે પણ ધર્મીજીવો જિનમાર્ગને (જ્ઞાનચેતનાને) છોડતા નથી અને પોતાની ધર્મ સાધનામાં નિશ્ચલ રહે છે તથા ઉદયભાવો રૂપી ગાંડા હાથીને જ્ઞાનચેતના વડે વશ કરી લ્યે છે.

પારસનાથનો જીવ પૂર્વભવમાં હાથી હતો, ગાંડો થઈને તોફાને ચડ્યો હતો, પણ મુનિરાજને દેખતા જ શાંત થઈ ગયો ને સમ્યગ્દર્શન પામ્યો. રામચંદ્રજીના સમયમાં ત્રિલોકમંડન હાથી ગાંડો થઈને ભાગ્યો, પણ જ્યાં ભરતજીએ શાંતદષ્ટિથી તેની

સામે જોયું ત્યાં પૂર્વભવના જાતિસ્મરણપૂર્વક તે એકદમ શાંત થઈને ઊભો રહ્યો. વૈશાલીનો હાથી ગાંડો થઈને દોડ્યો, ત્યાં વર્ધમાનકુમાર(મહાવીર) તેની સામે જઈને નિર્ભયપણે ઊભા ને તેના ઉપર શાંતદષ્ટિ કરતાં જ તે એકદમ શાંત થઈ ગયો. આ બધા મહાત્માઓ તે વખતે કાંઈ ભક્તામરનો આ શ્લોક (૩૮) નહોતા બોલતા ! પરંતુ તેમના અંતરમાં જિનગુણ ચિંતન-રૂપ શાંત જિનભક્તિ વર્તતી હતી. અંતરમાં આરાધના હોય ત્યાં બહારમાં આવો (દુનિયાની દૃષ્ટિએ ચમત્કારિક) પ્રસંગ કોઈકને બને, કોઈકને ન પણ બને. પણ ધર્મને અંતરમાં એવો ભય નથી થતો કે આ હાથી કે સિંહ મારા સમ્યક્ત્વાદિ ધર્મનો નાશ કરશે. તે શરીરને કચડી નાખશે તો પણ મારી ધર્મઆરાધના તૂટશે નહિ, મારા અંતરમાંથી જિનભક્તિ છૂટશે નહિ. આ રીતે જિનભક્તિ ‘ગજભયભંજક’ છે. મુનિઓને ઘાણીમાં પીલી નાંખ્યા તો શું તેમના અંતરમાં જિનભક્તિ ન હતી ? ચોક્કસ હતી પરંતુ પૂર્વના નિકાચિત અશુભકર્મના ઉદયે તેમ બન્યું. છતાં તે વખતે પરમાર્થ જિનભક્તિથી ચૈતન્યના ચિંતનમાં ચિત્તને જોડીને, ઘાણીની વચ્ચે પણ કેવળજ્ઞાન - મુક્તિ પામ્યા. યથા : વળી ખંધક ઋષિના હુવા પાંચશે શિષ્ય ! ઘાણીમાં પીલ્યા, મુક્તિ ગયા તજી રીસ — મોટી સાધુવંદણા ગાથા - ૯૬. વળી, ઘણા મુનિઓમાં એવી યોગશક્તિ હોય છે કે સંકલ્પમાત્રથી ઉપસર્ગ દૂર કરી શકે. સંગમદેવના ઉપસર્ગને એક સંકલ્પ-માત્રથી દૂર કરવાની તાકાત વર્ધમાન મુનિ (મહાવીર પ્રભુ)માં હતી. મેઘમાલીદેવના ઉપસર્ગને પણ તે જ રીતે સંકલ્પમાત્રથી દૂર કરવાની તાકાત પારસમુનિ (પાર્શ્વ પ્રભુ)માં હતી. પણ તેઓ બાહ્ય સંકલ્પમાં ન રોકાયા, અંદર ચૈતન્યના (પોતાના ત્રિકાળી ધ્રુવ શુદ્ધાત્મા) ચિંતનમાં જ ચિત્તને એકાગ્ર કરીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા. સંકલ્પ-વિકલ્પ કરીને ઉપસર્ગ દૂર કરવો તેના કરતા નિર્વિકલ્પ થઈને ઉપસર્ગનો

શાંત સ્વીકાર કર્યો તે ઉત્તમ છે. માટે કહ્યું છે કે, કર્મો તણો જે વિવિધ ઉદય-વિપાક જિનવર વર્ણવ્યો, તે મુજ સ્વભાવો છે નહીં, હું એક જ્ઞાયકભાવ છું.

— સમયસાર ગાથા - ૧૯૮

આ રીતે કર્મો અને કર્મોના ઉદય (બાહ્ય પરિષદો અને ઉપસર્ગો)થી ભિન્ન જ્ઞાયક સ્વભાવની ભાવના તે જ ધર્મની સાધના છે, તે જ સાચી જિનભક્તિ છે, અંદર આત્માના આનંદના વેદન સહિતની આ ભક્તિ છે. આત્મસ્વભાવનો આશ્રય કરીને આવી ભક્તિ (આત્મસાધના)માં મસ્ત જીવોને મદોન્મત્ત હાથીનો પણ ભય હોતો નથી. અંદરમાં અશુભકર્મો રૂપી મોટો હાથી ઉદયમાં આવે ને પ્રતિકૂળતાના ઢગલા થાય તો પણ જિન ચૈતન્યસ્વરૂપનું શરણ લઈને તેનો આશ્રય કરનારા ધર્માત્મા (ભક્તો) તે કર્મોને ગાંઠતા નથી. હે પ્રભુ ! સ્વભાવનું શરણ લેનારો આપનો ભક્ત કર્મોથી ડરી જાય કે માર્ગથી ડગી જાય એમ બનતું નથી. તે તો માર્ગથી અચ્યૂત રહીને કર્મોની નિર્જરા કરી નાંખે છે. આ રીતે સમકિતીની જીવો નિ:શંક અને નિર્ભય હોય છે.

અંતમાં સર્વ જીવ સ્વ સ્વરૂપ/સ્વભાવનો આશ્રય લઈને, નિ:શંક-નિર્ભય થઈને ત્વરાથી આત્મકલ્યાણ સાથે તેવી મંગલ ભાવના સાથે, જિનાજ્ઞાથી કાંઈ વિપરીત લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિચ્છા મિ દુક્કડમ્.

॥ ઐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

• • •

**દિવાળી આવી, કરવા કર્મોની હોળી,
એમાં ફટાકડાં ફોડીને,
ના ભરશો પાપની ઝોળી,
ફટાકડામાં પાપ છે, જીવજંતુને ત્રાસ છે.**

આત્માની અભોક્તૃત્વ શક્તિ (૨૨)

વલભજી હીરજી 'કેવલ'

જેમ રાગ-દ્વેષાદિ કર્મ તરફના ભાવો જ્ઞાનથી જુદાં છે, તેમના કર્તૃત્વ વગરનો આત્માનો સ્વભાવ છે તે અકર્તૃત્વશક્તિ વડે બતાવ્યું, તેમ હર્ષ-શોકાદિ ભાવો પણ જ્ઞાનથી જુદાં છે ને તેમના ભોક્તૃત્વ વગરનો આત્માનો સ્વભાવ છે - તે આ અભોક્તૃત્વ શક્તિમાં બતાવે છે. જો કે, જેને અકર્તાસ્વભાવનું ભાન થાય તેને અભોક્તા સ્વભાવનું ભાન ભેગું જ થાય છે.

જ્ઞાનભાવે પરિણમતા આત્મામાં એવું અભોક્તૃત્વ છે કે કર્મકૃત હર્ષ-શોકાદિને તે ભોગવતો નથી. અનંત ગુણના વૈભવથી ભરેલો આત્મા પોતાના આનંદના નિધાનને ભોગવનારો છે. અભોક્તૃત્વમાં કર્મફળ ચેતનાનો અભાવ કરીને પૂર્ણ અતીન્દ્રિય આનંદને આપવાની તાકાત છે. આત્માના સ્વભાવમાં કોઈ ગુણનું એવું કાર્ય નથી કે જે દુઃખનો ભોગવતો આપે. આત્મામાં પરભાવોનું અભોક્તાપણું છે. પર્યાયમાં વિદ્યમાન છતાં પરભાવનું અભોક્તાપણું - એ તો સ્વભાવદૃષ્ટિની કોઈ અપૂર્વ વાત છે. વિકારના ભોગવટાનો જેમાં અભાવ છે એવા જ્ઞાનસ્વભાવને દૃષ્ટિમાં લેતાં પર્યાયમાં તેનો લાભ થાય છે. વિકારનો ભોગવટો ટળીને આનંદનું વેદન પ્રગટે છે. આજ્ઞાનભાવે પર્યાયમાં હર્ષશોકને ભોગવે છે પણ તે ભોગવટો ત્રિકાળી દ્રવ્ય-ગુણ સ્વભાવમાં નથી.

શુદ્ધ જીવતત્ત્વના ભોગવટામાં હર્ષ-શોકનો ભોગવટો રહેતો નથી. એટલે સ્વભાવમાં પરિણમતા આત્માને હર્ષ-શોકના ભાવોનું ભોક્તાપણું નથી. તે તેનો અભોક્તા છે. સ્વભાવમાંથી જે નિર્દોષ આનંદ પ્રગટ્યો છે તેનું તેને ભોક્તાપણું છે. જ્ઞાનીના

જ્ઞાનમાં પરભાવોનું ભોક્તાપણું જરા પણ નથી. આવું જ્ઞાન સાથેની અભોક્તૃત્વશક્તિનું સમ્યક્ પરિણમન છે. ચૈતન્યના આનંદનો પરમ સ્વાદ અજ્ઞાનીને ખ્યાલમાં પણ આવતો નથી. વિકારના વેદનમાં વર્તતો આત્મા એનાથી ભિન્ન ચૈતન્યના આનંદનો સ્વાદ ક્યાંથી જાણે ? અભોક્તાસ્વભાવ બતાવીને વિકારનું વેદન કેમ છૂટે તે બતાવ્યું છે. વિકારનું વેદન તે આત્મવેદન નથી.

આત્મા નિજસ્વભાવથી પોતાના જ્ઞાનાનંદરૂપ નિર્મળભાવને ભોગવે છે. તેમાં આત્માની આત્માપણે પ્રસિદ્ધિ છે ને તેમાં સમસ્ત પરભાવોનું અભોક્તાપણું છે. સ્વભાવના લક્ષે થયેલા અભોક્તારૂપ જ્ઞાતા પરિણામ અને કર્મ તરફના વલણથી થયેલા હર્ષ-શોકાદિ પરિણામ તેમાં હર્ષાદિના અભાવરૂપ ને જ્ઞાતા પરિણામના ભાવરૂપ-એવો આત્માનો સ્વભાવ છે. સમ્યક્દૃષ્ટિ જીવને નરકમાં પણ પ્રતિકૂળતા નથી ભોગવતો. બહારમાં તો નારકીકૃત દુઃખ ભોગવે છે ને અંતરમાં ચૈતન્યના સુખરસને ભોગવે છે.

જ્ઞાનીને કિંચિત્ આસક્તિના પરિણામ થાય છે પણ તેની તેને રુચિ નથી. સુખબુદ્ધિ નથી. જ્ઞાનીને નિજ ચૈતન્ય સ્વભાવનું ભાન થવાથી, રાગના અભાવ સ્વભાવ-સ્વરૂપ જે અભોક્તૃત્વ શક્તિ છે તેનું પરિણમન થયું છે અને તેથી તે આસક્તિનો ભોક્તા થતો નથી. એક જ્ઞાયક ભાવના તળનો સ્પર્શ કરીને જ્ઞાતા-દૃષ્ટાના પરિણામ પ્રગટ થાય છે. અભોક્તા સ્વભાવને જે જાણે તેની પર્યાયમાં રાગનું કે તેના ફળનું ભોક્તાપણું રહે નહિ, એટલે કર્મફળ ચેતનાથી રહિત શુદ્ધ જ્ઞાનચેતનારૂપ થઈને તે કેવળજ્ઞાન પામે. (ક્રમશઃ)

દિવાળી પર્વ

❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ **નિરૂપમાબેન ડગલી (કોઈમ્બતૂર)** ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

ભારતીય સંસ્કૃતિ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના તહેવારોની ઉજવણી થતી હોય છે. તેમાં દિવાળી તો બધા જ લોકો હોંશથી ઉજવે છે. સામાન્ય રીતે લોકોને પૂછવામાં આવે કે દિવાળીનો તહેવાર કેવી રીતે ઉજવશો ? જવાબ મળે કે નવી નવી મીઠાઈઓ બનાવીને ખાવી, નવાં વસ્ત્રો અને ઘરેણાંની ખરીદી, ચોપડાપૂજન કરવું. ફટાકડાં ફોડવાં વગેરે...

જૈન ધર્મના વર્તમાન ચોવીશીના અંતિમ તીર્થંકર ભગવાન મહાવીરનો નિર્વાણદિન એટલે દિવાળી. સતત ૧૬ પ્રહર(૪૮ કલાક) સુધી દેશના આપીને પ્રભુ સર્વ કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષે પધાર્યા, જેથી દિવાળી એ પર્વ ગણાય. ઘણાં વર્ષોથી આપણે દિવાળી લૌકિક તહેવાર રૂપે ઉજવતાં રહ્યા છીએ પણ હવે આપણે તેને લોકોત્તર રૂપે ઉજવીને આપણા આત્મામાં જ્ઞાનરૂપી દીપક પ્રગટાવવાનો પ્રયત્ન કરીએ. તે માટે ધનતેરસથી નવા-વર્ષનો દિવસ એમ ચાર દિવસ દરમ્યાન યથાશક્તિ ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો કરવાનો યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરીએ. તે નીચે મુજબ છે :

૧. ચાર દિવસ દરમ્યાન કુલ ૧૬ સામાયિક વ્રત કરવાં.
૨. ઈષ્ટ મંત્રજાપ કરવાં.
૩. જિનપૂજા અને ભક્તિ કરવી.
૪. દિવાળીને દિવસે પૌષધવ્રત કરવું.
૫. ચાર દિવસ રાત્રિભોજનત્યાગ, વિગયત્યાગ, ઊણોદરી, વૃત્તિસંક્ષેપ જેવા તપ કરવાં.
૬. એકાસણું, આયંબિલ, બિયાસણું કરવું.
૭. છઠ્ઠ, અઠ્ઠમ કે એક ઉપવાસ કરવાં.

૮. શાસ્ત્રમાં બાર પ્રકારના તપ કહ્યાં છે. તેમાં સ્વાધ્યાયને ઉત્તમ તપ કહ્યું છે. આ પર્વના ચાર દિવસ દરમ્યાન પ્રભુ મહાવીરની અંતિમ દેશનારૂપ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનો સ્વાધ્યાય કરવો. આપણા મહત્ પુણ્યોદયે આવા પંચમકાળમાં પણ તીર્થંકરની દેશનામાંથી ગણધરોએ સૂત્રોની રચના કરી તે આપણી ભાષામાં સુપ્રાપ્ય છે. તો તેનો સ્વાધ્યાય કરીને મનુષ્યભવ સફળ કરીએ.

પ્રભુ મહાવીરનો મુખ્ય ઉપદેશ એ હતો કે જગતના પ્રત્યેક જીવ પ્રત્યે દયા, કરુણા અને વાત્સલ્યનો ભાવ રાખવો. આપણી સાથે આપણા ઘરના બાળકોમાં પણ અહિંસાના સંસ્કાર આપીએ. જે દિવસે પ્રભુ મહાવીર નિર્વાણને પામ્યા એ જ દિવસે આપણે તથા બાળકો ફટાકડાં ફોડીને ક્ષણિક આનંદ મનાવીએ તે કેવો વિરોધાભાસ લાગે ?

ન ય વિક્તાસણ પરં

- ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર - ૨/૨૦

અર્થ : કોઈપણ અન્ય જીવને ત્રાસ ન આપો.

દુઃખ, સંતાપ, વેદના, ત્રાસ જેમ આપણને પ્રતિકૂળ લાગે છે - અપ્રિય લાગે છે તેમ બીજા પ્રાણીઓને પણ તે પ્રતિકૂળ અને અપ્રિય લાગે છે. જગતના સર્વ જીવ માત્ર સુખી થવાનું ઈચ્છે છે.

ફટાકડાં ફોડવાથી જમીન પર ફરતાં કીડી મંકોડા જેવા ત્રસજીવો, નરી આંખે ન દેખાય તેવા સૂક્ષ્મ જીવો અને હવામાં રહેલા વાયુકાયના અસંખ્યાત જીવો બળીને મરી જાય છે. આપણી આંગળી અગ્નિસ્પર્શથી દાઝી ગઈ હોય તો કેટલાય

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પર...)

રૂપચૌદસના પર્વે આત્મરૂપને અજવાળીએ

પાણીબેન ભરતકુમાર ગાંધી

દીપાવલી એ પ્રકાશનું પર્વ. આમ જોઈએ તો ધનતેરસથી દીપાવલીના દિવસોનો આરંભ થાય અને જ્ઞાનપંચમીના દિવસે આ પર્વની પૂર્ણાહુતિ થાય. ધનતેરસ એ આત્માને મળેલા અમૂલ્ય માનવભવનો સાર્થક ઉપયોગ થઈ શકે અને મળેલું જીવન ધન્ય બની જાય તેવો સંદેશ આપે છે. આ પંચદિવસીય પર્વનો બીજો દિવસ એટલે ‘કાળીચૌદસ’ અથવા ‘રૂપચૌદસ.’ કાળીચૌદસ એ અર્થમાં કે આ દિવસ વદપક્ષની ચૌદસનો હોય અને આત્મમાં ગાઢ અંધકાર છવાયેલો હોય છે. કાળા કામ કરનાર, મંત્ર-તંત્ર-મેલી વિદ્યા કરનાર આ દિવસોમાં સ્મશાને જઈ મેલી વિદ્યાની પ્રાપ્તિ કે અજમાયશ કરે છે. આ દિવસોમાં ઘરમાં વડા કરી તેને ચાર રસ્તા પર વેરી ત્યાં કકળાટ કાઢવાની પણ એક સદીઓ જૂની પરંપરા આપણે ત્યાં ચાલી આવે છે. કકળાટ જો ઘરમાંથી નીકળી જાય તો જીવન નંદનવન બની જાય.

જીવનને ખરા અર્થમાં નંદનવન બનાવવું હોય તો આપણે આ કાળીચૌદસને રૂપચૌદસ બનાવવાની છે. રૂપચૌદસ એટલે આપણા આત્માના રૂપને ઓળખી તેને અજવાળવાનું છે. આપણા આત્માનું રૂપ અવર્ણ, અગંધ, અરસ, અમૂર્ત, અવિનાશી, ભૂખ નહિ, દુઃખ નહિ, રોગ નહિ, શોક નહિ, જન્મ નહિ, જરા નહિ, મરણ નહિ, કાયા નહિ. અનંત અનંત સુખ-શાંતિ અને સમાધિમાં સ્થિત એવો આપણો આત્મા છે. પરંતુ આ સ્વરૂપ એ કર્મમુક્ત આત્માનું છે. આપણો આત્મા કર્મસહિત છે. કર્મ છે ત્યાં સુધી આ અતીન્દ્રિય સુખ આત્મા પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. આત્માને કર્મમુક્ત બનાવવા માટે અંતરમાં રહેલા કકળાટોને સદાને માટે તિલાંજલી આપવાની છે. જ્યાં સુધી કષાયરૂપી કકળાટ છે ત્યાં સુધી આત્માને કર્મના બંધન છે. કષાય, રાગ-દ્વેષ છૂટે એટલે આત્માને નિર્જરા દ્વારા કર્મમુક્ત બનાવી

સિદ્ધગતિના અમૂલ્ય સુખ મેળવી શકાય છે. રૂપચૌદસ આત્માને એ જ સંદેશ આપે છે કે તારા આત્માના ખરા રૂપને ઓળખી પુરુષાર્થ દ્વારા તેને પ્રગટાવ. જીવનમાંથી કકળાટને કાઢવાનો છે. ખરાબ ટેવો, રાગ, દ્વેષ, પૂર્વગ્રહો, ખરાબ લેશ્યાઓને, વિભાવોને અંતરમાંથી કાઢી કલહને મિટાવવાનો છે. અહમ્ને ઓગાળી, શાણપણને અપનાવી, સિદ્ધશાને પ્રગટાવવાની છે. શરીર કુરૂપ હશે તો ચાલશે કારણ કે કુરૂપતા મોક્ષે જવામાં અંતરાયરૂપ નથી બનતી પરંતુ જ્યાં સુધી કલેશ અને કકળાટ હશે ત્યાં સુધી મોક્ષ નહિ મળે. કાળા, કુરૂપ, કદરૂપા, ઠીંગણા અને લાંબા પણ મોક્ષે જઈ શકે છે, પરંતુ જેના મનમાં કપટ, માયા, મારા-તારાના ભેદ, અહમ્ અને સ્વાર્થવૃત્તિ છે તે મોક્ષે જઈ શકતા નથી.

આજના માનવી પાસે ઘણું બધું હોવા છતાં તે સુખી નથી કારણ એ છે કે પોતાની પાસે બુદ્ધિ, સૌંદર્ય, સંપત્તિ, સગવડ, સાધન, શરીર અને સંયોગી છે તેને ભોગવવાને બદલે તે તેની સરખામણી અન્ય સાથે કરે છે. બીજા પાસે જે છે તેની સરખામણી જ કલેશનું, ઈર્ષ્યાનું, દ્વેષનું કારણ બને છે. આ સરખામણી જ સંઘર્ષનું કારણ બને છે. આથી માનવી મૂળ સ્વભાવને ભૂલી વિભાવમાં ખોવાઈ જાય છે. આત્માને ભૂલી પરમાં રમમાણ બની જે મળ્યું છે તેને નિરર્થક વેડફી દે છે. આથી જ માણસે અંતર્મુખ બનવાની જરૂર છે.

એક યુવાન હતો. તેને આત્મજ્ઞાન મેળવવું હતું. તે અનેક જ્ઞાની પુરુષો પાસે જતો. તેમની સાથે સત્સંગ કરતો, ચર્ચા-વિચારણા કરતો પછી એક જ માગણી કરતો કે મારે આત્મજ્ઞાન જોઈએ છે તે મને આપો. આત્મજ્ઞાન મેળવવા માટે તેણે ઘણા સંતો, મહંતો, ધર્મજનોની મુલાકાત લીધી અને તેમની પાસે આત્મજ્ઞાનની માગણી કરી. આ બધાએ પોતપોતાની

માન્યતા, કક્ષા અને જ્ઞાન પ્રમાણે પેલા યુવાનને આત્મજ્ઞાનની વાત સમજાવવાનો પોતપોતાની રીતે પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ પેલા યુવાનને કોઈની વાતથી સંતોષ ન થયો.

એકવાર તે યુવક એક સમર્થ યોગી પાસે ગયો. વિનયથી વંદન કરી તેમની પાસે પોતાની માગણી મૂકી. એ યોગીએ તેને કહ્યું કે “ભાઈ, આત્મજ્ઞાન મારી પાસે નથી. અહીંથી થોડે દૂર એક સરોવર છે. ત્યાં જા. તેમાં રહેલી માછલી તને આત્મજ્ઞાન આપશે. આથી પેલો યુવક થોડા વિસ્મય સાથે સરોવર તરફ ગયો. ત્યાં જઈ ફરી પાછી એ જ માગણી કરી કે મને આત્મજ્ઞાન જોઈએ છે. એ સમયે એક માછલી બહાર નીકળી, ડોક લંબાવી યુવાનને કહેવા લાગી, “મને પાણી આપો. હું ખૂબ જ તરસી છું !” ત્યારે યુવાન હસવા લાગ્યો અને કહે કે, “પાણી તો તારી પાસે જ છે, જરા મોઢું અંદર નાખ એટલે તે તને મળી જશે.” એ જ વખતે માછલીએ જવાબ આપ્યો કે “તારે આત્મજ્ઞાન જોઈએ છે ને? એ પણ તારી અંદર જ છે. ઠેર ઠેર ભટકવાથી તે નહિ મળે. તે મેળવવા અંતર્મુખ બનવું પડશે. તારી દૃષ્ટિને અંતરમાં સ્થિર કર. આત્મજ્ઞાન સ્વયં પ્રગટશે. એ કાંઈ બહારથી અંદર દાખલ કરવાની ચીજ નથી.” બસ, યુવાનને આખી વાત સમજાઈ. વર્ષોની તેની સમસ્યાનું સમાધાન થઈ

ગયું.

કાળીચૌદસનું પર્વ આત્માને સમજાવે છે કે તારું જે આત્મસ્વરૂપ છે તેને પ્રગટ કર. તારો બેડો પાર થઈ જશે. આત્મસ્વરૂપ પ્રગટાવવું હોય તો મનને નિર્મળ રાખવું પડશે. એ માટે ત્રણ બાબતો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું પડશે...

(૧) **સમાધાનવૃત્તિ** - જ્યાં જ્યાં પણ પ્રતિકૂળતા આવે કે અપેક્ષા તૂટે ત્યાં મન સાથે સમાધાન કરી લો કે મારું પુણ્ય ઓછું પડે છે અથવા પુરુષાર્થ બરાબર નથી અથવા તો સમય અનુકૂળ નથી. પાંચ સમવાય ભેગાં થશે એટલે બધું બરાબર થઈ જશે. આમ, મનને સંકલ્પ-વિકલ્પોથી દૂર રાખવું.

(૨) **સાધના કરવી** - આપણે જે વસ્તુ મેળવવી છે તેના માટે સત્ત્વ ફોરવીને વધુને વધુ સાધના કરવી જરૂરી છે. તે માટે યોગ્ય પુરુષાર્થ કરવો.

(૩) **ધીરજ રાખો** - કર્મ કરવું આપણા હાથની વાત છે, ફળ મળવું નસીબની વાત છે. માટે ધીરજ ધરવી, ઉતાવળથી કામ બગડે છે.

આ ત્રણે ગુણ કેળવી આત્મરૂપ પ્રગટાવનાર જ મોક્ષલક્ષ્મી મેળવે છે.

પુસ્તક સમાલોચના (પાના નં. ૩૪ પરથી ચાલુ...)

રચના કરવામાં આવી છે. ‘પદ્મપુરાણ’ ગ્રંથ વાંચવાનો સમય ન હોય તો સંક્ષિપ્તમાં આ પુસ્તક અવશ્ય વાંચવું જોઈએ.

[૩] પુસ્તકનું નામ : સંવેદના

લેખિકા : ભાનુબેન ડી. શાહ ● પાના : ૧૮૨ ● આવૃત્તિ - પ્રથમ, ૨૦૧૭ ● મૂલ્ય : રૂ. ૧૫૦

પ્રાપ્તિસ્થાન : ભાનુબેન ડી. શાહ - ૨૬, મીલપરા, તપોવન એપાર્ટમેન્ટ નં. ૨, કાંતા સ્ત્રી વિકાસગૃહ રોડ, રાજકોટ - ૩૬૦૦૦૨. ફોન : (૦૨૮૧) ૨૨૩૮૦૬૨

આ પુસ્તકમાં માનવીય સંવેદનાઓને વાચા આપવામાં આવી છે. ક્ષમા, સરળતા, સંતોષ, વિનય, ભક્તિ, સત્સંગ, દાન વગેરે ૩૦ વિષયોનું હૃદયંગમ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. દરેક ગુણના વર્ણન બાદ તેને લગતા કાવ્યની રચના કરવામાં આવી છે.

સાચી નિયુક્તિ

*** તપનભાઈ વી. શાહ ***

એક નગરમાં રાજાને સારા સેનાપતિની જરૂરિયાત ઊભી થાય છે. રાજાને વિચાર આવે છે કે સારો સેનાપતિ કેવી રીતે પસંદ કરવો. ઘણી બધી યુક્તિ વિચારે છે. તેમાં એક યુક્તિ તેને પસંદ આવે છે. તે નગરમાં જાહેરાત કરાવે છે કે મારે સેનાપતિની જરૂર છે. જેમને સેનાપતિ બનવું હોય તે રાજમહેલમાં બપોરે ૧.૩૦ વાગ્યે રાજાને મળે.

રાજાના સમય પ્રમાણે બપોરે ૧.૩૦ વાગ્યે દસ વ્યક્તિઓ સેનાપતિ માટે રાજાને મળે છે. રાજા જણાવે છે કે આજથી બરાબર સાતમા દિવસે તમારે બપોરે ૧.૩૦ વાગ્યે જમ્યા પછી આ માટે આવવાનું છે. તે વખતે તમને આ અંગે વધુમાં જણાવવામાં આવશે કે તમારે શું કરવાનું છે.

બરાબર સાતમા દિવસે આ દસ વ્યક્તિઓ સેનાપતિ બનવા રાજાના સૂચન પ્રમાણે બપોરે જમ્યા પછી ૧.૩૦ વાગ્યે હાજર થઈ જાય છે. હવે રાજા આ દસ વ્યક્તિઓને જણાવે છે કે તમારે રાજમહેલના પ્રથમ દરવાજેથી નીકળવાનું છે અને ત્યાં દરેક માટે એક ઘોડો તૈયાર છે. આ ઘોડો તમને જે આપવાનો છે અને તમારે જ લઈ જવાનો છે - પરત આવો ત્યારે. તમે પ્રથમ દરવાજેથી નીકળો એટલે ત્યાંથી રાજમહેલના જે દસ દરવાજા સુધી અમારા સેવકો છે તેમની જે સૂચના મળે તે પ્રમાણે કરવાનું અને છેલ્લે રાજમહેલના દસમા દરવાજામાં પ્રવેશ કરવાનો. એટલે આ ઘોડો તમારો.

બધા તૈયાર થાય છે. પહેલા દરવાજે બધા ઘોડા ઉપર બેસી જાય છે. ત્યાં સૂચના મળે છે કે અહીં એક થાળી છે. તેમાં એક કેસર-બદામનો

લાડુ છે. તે ખાવાનો અને જે ખાશે તેને એક સોનામહોર મળશે. ત્યાંથી તમારે આગળ બીજા દરવાજે જવાનું છે. આમાં નક્કી એવું હોય છે કે જે લાડુ ખાય તેને જ સોનામહોર મળે. ત્યાંથી બીજા દરવાજે આગળ વધે ત્યાં બે લાડુ ખાવાના હોય છે અને બે સોનામહોર લેવાની હોય છે - એમ ક્રમશઃ આગળ વધવાનું હોય છે.

જે વ્યક્તિ સેનાપતિ માટે આવ્યા હોય છે તે ખુશ થાય છે કે આ તો મઝા પડી ગઈ. એક તો રાજા સારા કહેવાય કે ઘોડો મફત આપ્યો. ઉપરાંત જેટલા લાડુ ખાઈએ તેટલી સોનામહોર પણ મળે. આપણને તો જલસા પડી ગયા, આપણા ઘરે બધા ખુશ થઈ જશે !

ધીરે ધીરે ક્રમાનુસાર છઠ્ઠા-સાતમા-આઠમા દરવાજે જાય છે અને છઠ્ઠો-સાતમો-આઠમો લાડુ ખાય છે અને તેટલી સોનામહોર પણ મેળવે છે. પરંતુ છઠ્ઠા-સાતમા દરવાજે દસમાંથી પાંચ - છ વ્યક્તિઓ લાડુ ખાઈ શકતા નથી અને સોનામહોર મેળવી શકતા નથી.

આઠમા દરવાજે ચાર જણા રહે છે. લાડુ ખાય છે અને સોનામહોર મેળવે છે. પછી આગળ વધે છે.

નવમા દરવાજે ચારમાંથી બે વ્યક્તિ રહે છે. લાડુ ખાય છે અને સોનામહોર મેળવે છે અને આગળ વધે છે.

દસમા દરવાજે જે બે વ્યક્તિ હોય છે તેમાંથી એક વ્યક્તિ રહે છે અને તે આ દસમા દરવાજામાં (અનુસંધાન પાના નં. ૪૨ પર...)

પુસ્તક સમાલોચના

મિતેશભાઈ એ. શાહ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે ગ્રંથ કે પુસ્તકની બે નકલ મોકલવા વિનંતી.)

[૧] પુસ્તકનું નામ : જૈન વિશ્વકોશ (ભાગ-૨)

સંપાદક : પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ, શ્રી ગુણવંત બરવાળિયા

પ્રેરક : રાષ્ટ્રસંત પૂ. નમ્રમુનિ મહારાજ • આવૃત્તિ : પ્રથમ, ૨૦૧૭

મૂલ્ય : મૂળ કિંમત રૂ. ૧૫૦૦/- (વેચાણકિંમત રૂ. ૧૫૦/-) • પાના : ૪૨૨

પ્રકાશક તથા મુખ્ય વિક્રેતા : શ્રી ઉવસગ્ગહરં સાધના ટ્રસ્ટ - પારસધામ, વલ્લભભાગ લેન,
ઘાટકોપર (ઈસ્ટ), મુંબઈ-૪૦૦૦૧૭

જૈન વિશ્વકોશ એટલે જૈન ધર્મની તમામ બાબતોને આવરી લેતો કોશ. જૈન ધર્મનો ઇતિહાસ, ભૂગોળ, ખગોળ, મહાપુરુષોના અદ્ભુત ચરિત્રો, યાદગાર તીર્થો, શાસ્ત્રગ્રંથો વગેરે સઘળી માહિતીઓને વિદ્વાનો દ્વારા એકત્રિત કરાવી જ્ઞાનસાધક સાધન ઉપલબ્ધ કરાવવાનો જૈન વિશ્વકોશનો આશય રહેલો છે. આ વિશ્વકોશની રચનાની જવાબદારી જૈનદર્શનના વિદ્વાન સાહિત્યકાર પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ અને જૈનવિદ્યાના સમર્થ આલેખક શ્રી ગુણવંતભાઈ બરવાળિયાએ સંભાળેલ છે.

જૈન વિશ્વકોશ (ભાગ-૨) સુંદર આર્ટ પેપરમાં અને ૨૧૬ જેટલાં આકર્ષક ચિત્રોથી વિભૂષિત છે. આમાં ૬૨ જેટલાં આચાર્યો, પંડિતો અને વિદ્વાનોએ આલેખન કર્યું છે અને સાધ્વી શ્રી આરતિબાઈએ સઘળી વિગતોનું પરામર્શન કર્યું છે. આમાં ૩૬૩ જેટલા લખાણો (અધિકરણો) છે; જેમાં જૈન તીર્થ, જૈન આચારશાસ્ત્ર, જૈન સ્થાપત્ય, મહાન આચાર્યો, શ્રેષ્ઠીઓ, પત્રકારો, દાનવીરો, સ્વાતંત્ર્યવીરો ઉપરાંત જૈન ગણિત, જૈન વિજ્ઞાન, જૈન ખગોળ, પર્વો વગેરે અનેકવિધ વિષયો પર માહિતી પીરસવામાં આવી છે. આમાં 'ક' થી 'ઘ' સુધીના મૂળાક્ષરો પર આવતા વિષયોનો સમાવેશ કરેલ છે. ૧૦૦ જેટલા લેખકોએ યોગદાન આપ્યું છે.

[૨] પુસ્તકનું નામ : પદ્મપુરાણ - સંક્ષિપ્ત (જૈન રામાયણ)

લેખિકા : કુ. રીના એ. શાહ • પાના : ૧૧૮ • આવૃત્તિ - પ્રથમ, ૨૦૧૭

મૂલ્ય : વાંચન તથા બીજાને પ્રેરણા ફોન : (મો.) ૯૪૨૭૪૧૮૧૦૭/૫

પ્રકાશક : રીના શાહ, ડી-૫૫, સત્યમેવ છાવણી-૫, સુઘડ, તા. જિ. ગાંધીનગર-૩૮૨૪૨૪

આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ તથા સારા કાગળનો ઉપયોગ થયેલ છે. આ પુસ્તકમાં શ્રી પદ્મપુરાણ ગ્રંથ (જૈન રામાયણ)ના આધારે સરળ છતાં સચોટ અને આકર્ષક ભાષામાં સંક્ષિપ્ત આલેખન ગુજરાતી ભાષામાં કરવામાં આવ્યું છે. વર્તમાન સમયમાં મોટાભાગના ઘરોમાં કલેશ અને કંકાસ દષ્ટિગોચર થાય છે. જો પદ્મપુરાણના આધારે વર્ણિત રામ, સીતા, લક્ષ્મણ, ભરત, દશરથ, જનક, હનુમાન વગેરે મહાપુરુષોના જીવનમાંથી પ્રેરણા લેવામાં આવે તો વર્તમાન જીવન સુખદાયક બની શકે. આવી ભાવનાથી આ પુસ્તકની (અનુસંધાન પાના નં. ૩૨ પર...)

જીવનદીપ : દિવાળી પુસ્તિકા

• વિ. સં. ૨૦૧૪ •

- (૧) કવર સાથે 'જીવનદીપ' ગુજરાતી પુસ્તિકાની પડતર કિંમત એક નંગના રૂા. ૭/- (સાત રૂપિયા પૂરા) રાખેલ છે.
- (૨) નામ-સરનામું છાપવા માટે ઓછામાં ઓછો ૫૦૦ પુસ્તિકાઓનો ઓર્ડર હોવો જરૂરી છે. તેનો પ્રિન્ટીંગ ખર્ચ એક નંગના રૂા. ૧/- (એકે એક પૂરા) ચૂકવવાના રહેશે.
- (૩) ઓર્ડરફોર્મ મુજબ પુસ્તિકાની કિંમત તથા પ્રિન્ટિંગ ચાર્જ તેમજ પોસ્ટેજ ખર્ચની રકમ રૂબરૂ અથવા ડ્રાફ્ટ કે મનીઓર્ડર દ્વારા શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબાના સરનામે ઓર્ડરફોર્મ સાથે જ મોકલવાની રહેશે. ઓર્ડરફોર્મ સાથે જેમનું પેમેન્ટ આવશે, તેમના ઓર્ડર જ સ્વીકારવામાં આવશે તેની ખાસ નોંધ લેવી.
- (૪) તા. ૩૦-૯-૨૦૧૭ સુધીમાં ઓર્ડરફોર્મ મોકલી આપવા વિનંતી છે. નામ અને સરનામું અંગ્રેજી કે ગુજરાતીમાં જે રીતે છાપવાનું હોય તે પ્રમાણે જ ફોર્મ ભરવું. સંપર્ક : શ્રી વિજયભાઈ પટેલ : મો. ૯૩૨૭૦૯૦૩૯૩, ૭૬૯૯૭૫૭૩૧૯

દિવાળી પુસ્તિકા માટેનું ઓર્ડરફોર્મ

કેટલા નંગનો ઓર્ડર છે ? _____ નામ છાપવાનું છે ? _____ હા/_____ ના
નામ/એડ્રેસ જે પ્રમાણે છાપવાનું હોય તેની વિગત આ બોક્સમાં બની શકે તો ટાઈપ કરીને આપો.

તમારું ઘ-મેલ એડ્રેસ : _____ ફોન : _____

નીચેના સેવાભાવી મહાનુભાવો પાસેથી દિવાળી પુસ્તિકાઓ પ્રાપ્ત થઈ શકશે.

સંપર્કસૂત્રો :

AHMEDABAD

- (૧) શ્રી મુકેશભાઈ આર. શેઠ
શેઠ સન્સ : ફોન : (ઓ) ૨૫૩૫૬૬૪૬
(ઘર) ૨૬૪૦૧૨૫૧
મો. ૯૮૨૫૫ ૧૮૮૦૦
- (૨) ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી, સોનેજી હોસ્પિટલ
ફોન : ૨૫૩૨૩૪૫૪, ૯૮૨૪૦ ૪૭૬૨૧
- (૩) શ્રી જયેશભાઈ શાહ, શાલિભદ્ર સ્ટેશનર્સ
ફોન : ૨૫૬૨૧૪૯૭, ૨૫૬૨૧૭૪૮
મો. ૯૯૦૯૦ ૦૬૦૪૮

- (૪) શ્રી સદ્ગુરુપ્રાસાદ - પુષ્પવીલા, મીઠાખળી.
ફોન : ૨૬૫૬૮૪૨૩

ભૂપતભાઈ : મો. ૯૯૨૪૬૩૫૨૬૧

MUMBAI

- (૧) શ્રી કાંતિભાઈ કારાણી (રૂપમ ડ્રાયફ્રુટ્સ)
મોબાઈલ : ૯૦૦૪૦ ૪૪૪૦૫
ફોન : (૦૨૨) ૨૮૮૨૯૨૪૯ / ૨૮૮૯૭૩૮૦
- (૨) શ્રી દીનાબેન નગીનભાઈ પંચમિયા
વિનોદ ટી સેન્ટર, મો. ૦-૯૨૨ ૨૦૭૭૬૩૯
ફોન : (૦૨૨) ૨૫૦૧૧૮૯૭
મો. ૦-૯૨૨૪૪૧૨૪૧૨

(૩) શ્રી પુનિતભાઈ એસ. મહેતા
C/o. મહેતા બ્રધર્સ એન્ડ કંપની
ફોન : (૦૨૨) ૨૨૬૭૪૯૪૦
મો. ૦-૯૮૨૦૪ ૦૦૨૬૭

(૪) શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ
ફોન : (૦૨૨) ૨૪૦૭૬૨૦૦
મો. ૦-૯૮૨૦૩ ૨૯૨૭૭

BANGLORE

શ્રી જયેશભાઈ જૈન (સુજય એન્ટરપ્રાઈઝ)
ફોન : (૦૮૦) ૨૨૮૭૨૯૮૯,
મો. ૦-૯૩૪૧૦૪૧૮૪૭
૦-૯૯૪૫૮ ૨૨૮૫૬, ૦-૯૯૮૦૭ ૨૪૬૧૯

CHENNAI

શ્રી નવનીતભાઈ પી. શાહ
ફોન : (૦૪૪) ૨૮૩૪૦૭૩૦
મો. ૦-૯૮૪૦૯ ૮૫૦૯૮

HIMATNAGAR

શ્રી જયંતીભાઈ કે. શાહ
ફોન : (૦૨૭૭૨) ૨૩૪૬૪૮, મો. ૯૩૭૭૪ ૬૭૯૫૬

KOLKATA

શ્રી અશ્વિનભાઈ ભાનુભાઈ દેસાઈ
૩૫-૧, જવાહરલાલ નહેરુ રોડ,
કેલાસ બિલ્ડિંગ, ફ્લેટ નં. ૧૧એ, કોલકાતા.
મો. ૦-૯૩૩૧૦ ૮૫૮૪૯/૪૭

LAXMIPURA

શ્રી લાલજીભાઈ પટેલ - ફોન : (૦૨૭૭૫) ૨૪૧૩૭૪
મો. ૯૯૨૪૭૪૨૨૭૫, ૭૬૯૮૨૮૪૭૪૫

LIMBDI

શ્રી ડૉ. હેમંતભાઈ ડગલી
ફોન : (૦૨૭૫૩) ૨૬૦૨૯૮૦
મો. ૯૩૭૬૬૫૫૭૦૧, ૯૩૭૬૬૫૫૦૨

PUNE

શ્રી શૈલેષભાઈ પ્રતાપભાઈ મહેતા
ફોન : (૦૨૦) ૨૪૪૫૪૪૬૪, ૦-૯૭૬૩૭૨૮૨૮૯

RAJKOT

શ્રી નરેન્દ્રભાઈ વૃજલાલ શાહ
ફ્લેટ નં. ૨, કૃતિ ગોલ્ડ એપાર્ટમેન્ટ,
૪, બાલમુકુંદ પ્લોટ, નિરમલા કોન્વેન્ટ રોડ,
રાજકોટ. ફોન : (૦૨૮૧) ૨૫૮૫૧૯૦
મો. ૯૪૨૭૨ ૫૪૫૫૯

RAKHIYAL

શ્રી રામજીભાઈ પટેલ (લોકનાથ શિક્ષણ સંકુલ)
ફોન : (૦૨૭૧૬) ૨૬૭૬૩૩, ૯૮૨૫૪૮૪૭૯૫

SURENDRANAGAR

શ્રી અપૂર્વભાઈ સુરેશભાઈ શેઠ
વર્ધમાન મૂળજી એન્ડ સન્સ
ફોન : (૦૨૭૫૨) ૨૩૨૩૦૬, ૨૮૫૧૭૮
મો. ૯૮૨૫૩ ૫૫૯૨૧, ૯૪૨૬૭ ૫૫૧૬૬

VADODARA

શ્રીમતી શિલ્પાબેન પુલકિતભાઈ મહેતા
C/o. ભારત ઉદ્યોગ હાટ
ફોન : (૦૨૬૫) ૨૪૨૬૭૯૭,
(ઘર) ૨૪૮૧૭૩૮, મો. ૯૩૭૬૨ ૧૬૨૬૬

OVERSEAS

U. K. (0044)

1. Mrs. Shrutiben Malde - Ph. 208-668-3057
2. Mr. Vinaybhai K. Shah
Ph. 208-951-5424, 740-711-9456
3. Mr. Harshadbhai Sanghrajka
Ph. 208-954-9632, 192-324-9898
M. 0044-796-972-2109

U.S.A. (001)

4. Mr. Prafulbhai Lakhani
Ph. 631-423-9647, (O) 516-679-1200
M. 516-901-9368
5. Mr. Mahedrabhai Khandhar
Ph. 714-894-2930, 714-376-5112
6. Mr. Birenbhai Pravinbhai Mehta
Ph. 714-389-3672

KENYA

7. Mr. Manubhai S. Shah, Ph. 254-2375-1679

CANADA (Toronto)

8. Mr. Jyotindrabhai Soneji, Ph. 905-669-5318

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

શ્રી દીપાવલી પર્વ નિમિત્તે આયોજિત આરાધના શિબિરમાં પધારવા ભાવભર્યું નિમંત્રણ

સંસ્થામાં તા. ૧૭-૧૦-૨૦૧૭ થી તા ૨૦-૧૦-૨૦૧૭ દરમિયાન પૂજ્યશ્રીના સાન્નિધ્યમાં દીપાવલી પર્વની આરાધના કરવામાં આવશે. શિબિર દરમિયાન સ્વામી શ્રુતપ્રજ્ઞજીના સ્વાધ્યાયનો લાભ મળશે. આ ઉપરાંત પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી, બા. બ્ર. સુરેશજીના સ્વાધ્યાય ઉપરાંત રાત્રે મંત્રજાપનો કાર્યક્રમ યોજાશે. આત્મકલ્યાણ અર્થે સૌને પધારવા નિમંત્રણ છે. આપના આગમનની જાણ અગાઉથી સંસ્થાના કાર્યાલયમાં કરવા વિનંતી છે.

સંસ્થાના આગામી કાર્યક્રમોની રૂપરેખા

તારીખ	તિથિ	વાર	વિગત
૬-૧૦-૨૦૧૭	આસો વદ એકમ	શુક્રવાર	શ્રી આત્મસિદ્ધિ રચનાદિન અને પૂ. લઘુરાજસ્વામીજીનો જન્મમંગલદિન
૧૭-૧૦-૨૦૧૭થી ૨૦-૧૦-૨૦૧૭	આસો વદ તેરસ થી કારતક સુદ એકમ	મંગળવારથી શુક્રવાર	શ્રી દીપાવલી આરાધના પર્વ
૨૫-૧૦-૨૦૧૭	કારતક સુદ પાંચમ	બુધવાર	શ્રી જ્ઞાનપંચમી
૩-૧૧-૨૦૧૭ થી ૫-૧૧-૨૦૧૭	કારતક સુદ ચૌદસથી કારતક વદ એકમ	શુક્રવારથી રવિવાર	પરમકૃપાળુદેવની જન્મજયંતિ નિમિત્તે શિબિર
૧-૧૨-૨૦૧૭ થી ૩-૧૨-૨૦૧૭		શુક્રવાર થી રવિવાર	ડિસેમ્બરની આધ્યાત્મિક શિબિર
૨૪-૧૨-૨૦૧૭થી ૨૬-૧૨-૨૦૧૭		રવિવાર થી મંગળવાર	યુવાશિબિર

જીવદયા અંગે જાહેર વિજ્ઞાપ્તિ

આપણી સંસ્થા દ્વારા આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓ ઉપરાંત સમાજોપયોગી તેમજ જીવદયાની પ્રવૃત્તિઓ પણ થતી રહી છે. પરમકૃપાળુદેવે જણાવ્યું છે, “ભાખ્યું ભાષણમાં ભગવાન, ધર્મ ન બીજો દયા સમાન.” સંસ્થામાં રહેલા ત્રણ ચબૂતરામાં નિયમિત પક્ષીઓ માટે યજ્ઞ-પાણી નાખવામાં આવે છે. આ યજ્ઞ માટેનો દરરોજનો અંદાજિત રૂ. ૬૦૦/- જેટલો ખર્ચ આવે છે. જીવદયાની આ પ્રવૃત્તિમાં આપ પણ આપનો અમૂલ્ય સહયોગ આપી શકો છો. જીવદયાની આ પ્રવૃત્તિ માટે આર્થિક સહયોગ આપવા ઈચ્છતા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોને સંસ્થાના કાર્યાલયનો સંપર્ક સાધવા વિનંતી.

‘જિનેન્દ્ર પૂજા’ પુસ્તક પ્રકાશન માટે સહયોગ અંગે નિવેદન

આપણી સંસ્થામાં નિયમિત રીતે થતી જિનેન્દ્ર પૂજા સંબંધી એક નૂતન પુસ્તક પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે; જેમાં વર્તમાન ચોવીસ તીર્થકરોની પૂજા તેમજ શ્રી સીમંધર ભગવાન, શ્રી દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુ પૂજા આદિ અનેક પ્રચલિત પૂજાઓ તેમજ કેટલીક નવીન પૂજાઓનો સુંદર સંગ્રહ છે. તે પ્રકાશનનો ખર્ચ લગભગ રૂા. એક લાખ જેટલો છે. જ્ઞાનદાનમાં જેમને યોગદાન આપવું હોય તેમને વિનંતી કે શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહનો સંપર્ક કરે મો.૦૯૮૩૩૯૫૩૩૩૭.

‘જૈન વિશ્વકોશ’ (ભાગ - ૨)નું પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના વરદ હસ્તે વિમોચન

તા. ૨૩-૦૮-૨૦૧૭ના રોજ ‘જૈન વિશ્વકોશ’ (ભાગ-૨)નું પૂજ્ય શ્રી આત્માનંદજીના વરદ હસ્તે વિમોચન કરવામાં આવ્યું.

પ્રાસંગિક ઉદ્દબોધનમાં આદ. પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળભાઈ દેસાઈએ જણાવ્યું કે ૪૨૨ પૃષ્ઠ ધરાવતો અને ૨૧૬ જેટલાં આકર્ષક ચિત્રોથી વિભૂષિત એવા જૈન વિશ્વકોશમાં ૧૦૦ જેટલા વિષયો પર લખાણો છે. ‘ક’ થી ‘ઘ’ મૂળાક્ષર સુધીના આ લખાણોમાં કર્મસાહિત્ય, જૈન ધર્મ, કેનેડામાં ચાલતી જૈન ધર્મની પ્રવૃત્તિઓ વગેરે અનેક વિષયો પરના સંશોધનપૂર્ણ લેખોનો આમાં સમાવેશ છે. યુગદિવાકર રાષ્ટ્રસંત પૂ. નમ્રમુનિની પ્રેરણાથી તૈયાર થયેલા વિશ્વકોશના બીજા ભાગમાં ૧૦૦ જેટલાં લેખકોએ ૩૬૩ જેટલાં લખાણો લખ્યાં છે.

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ પ્રતિભાવ આપતા જણાવ્યું કે જૈન ધર્મની આવી સુંદર રજૂઆત કોઈ જગ્યાએ જોવા મળતી નથી. વિશ્વકોશ ગ્રંથ આપણને ખૂબ ઉપયોગી અને પ્રેરણા આપે તેવો છે. આપણે સૌ તેનો લાભ લઈએ. આવા સુંદર કાર્યમાં જેઓએ સહયોગ આપ્યો છે તે સૌને હૃદયના આશીર્વાદ.

સંસ્થામાં પર્વાદિરાજ પર્યુષણ મહાપર્વની આરાધના સાનંદ સંપન્ન

સંસ્થામાં તા. ૧૮-૦૮-૨૦૧૭થી તા. ૨૫-૦૮-૨૦૧૭ દરમિયાન પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના પાવન સાન્નિધ્યમાં શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વની ઉજવણી ઉલ્લાસભરે ધર્મમય વાતાવરણમાં સંપન્ન થઈ. સંસ્થાના આમંત્રણને માન આપીને દેશ-વિદેશમાં પ્રખ્યાતિ પામેલ વિદ્વાન દંપતી આદ. ડૉ. ઉજ્જવલાબેન શાહ અને પંડિતશ્રી દિનેશભાઈ શાહ પધાર્યા હતા. પૂજ્ય કાનજીસ્વામી તથા અન્ય પંડિતજનોથી પ્રેરણા પામીને આ ધાર્મિક દંપતીએ પોતાના વ્યવસાયમાંથી ઘણા વર્ષો પહેલાં નિવૃત્તિ લઈને જૈન શાસ્ત્રોનો ઊંડો અને વિસ્તૃત અભ્યાસ કર્યો છે. તેઓએ સૂક્ષ્મ જૈન તત્ત્વજ્ઞાન રસપ્રદ રીતે સરળ છતાં સચોટ શૈલીમાં પીરસીને સૌને લાભાન્વિત કર્યા હતા.

મહાપર્વ દરમિયાન યોજાયેલા સમગ્ર કાર્યક્રમોનું સુંદર અને સફળ સંચાલન સેવાભાવી અને પ્રજ્ઞાવંત મુમુક્ષુ ભાઈશ્રી શરદભાઈ ડેલીવાળાએ કર્યું હતું.

● **સ્વાધ્યાય :** આદ ડૉ. ઉજ્જવલાબેન શાહે ‘કરણાનુયોગ પરિચય’ વિષય અંતર્ગત કર્મોના ભેદ કર્મોની વિવિધ અવસ્થાઓ, યોગ, કષાય, વિગ્રહગતિ, નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ, અંતરંગ-બહિરંગ નિમિત્ત, કદલીઘાત આયુ, ગુણસ્થાન, ૧૪ માર્ગણાઓ, જીવસમાસ, પર્યાપ્તિ, પ્રાણ, સંજ્ઞા વગેરે બાબતે તત્ત્વસભર રસપ્રદ શૈલીમાં સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે સમ્યગ્દર્શનથી ધર્મની શરૂઆત થાય છે. ચારેય અનુયોગનું પ્રયોજન વીતરાગતાની પ્રાપ્તિ છે. દિશા નક્કી કરો, પછી દશા બદલાશે. જીવ અને કર્મ અનાદિકાળથી

પૌદ્ગલિક શક્તિને પર્યાપ્તિ કહે છે. તેના ૬ પ્રકાર છે. (૧) આહાર પર્યાપ્તિ, (૨) શરીર પર્યાપ્તિ, (૩) ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ, (૪) શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાપ્તિ, (૫) ભાષા પર્યાપ્તિ, (૬) મન પર્યાપ્તિ.

ભાવપ્રાણ : જીવની ચેતના (જ્ઞાન-દર્શન) શક્તિ તે ભાવપ્રાણ છે. **દ્રવ્યપ્રાણ :** તેના ૬૧ પ્રકાર છે : પાંચ ઈન્દ્રિય, પ્રાણ, ત્રણ બળપ્રાણ, શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુ.

સંજ્ઞા : આહારાદિ વિષયોની અભિલાષાને સંજ્ઞા કહે છે. તેના ચાર પ્રકાર છે : (૧) આહાર, (૨) ભય, (૩) મૈથુન, (૪) પરિગ્રહ. ઉપરોક્ત સંજ્ઞાઓ ક્રમશઃ છઠ્ઠા, આઠમા, નવમા અને દશમા ગુણસ્થાન સુધી જોવા મળે છે.

આદ. પંડિત શ્રી દિનેશભાઈ શાહે 'દ્રવ્યાનુયોગ પરિચય' વિષય અંતર્ગત સત્ત્વેવ-ગુરુના લક્ષણો, છ દ્રવ્યોનું સ્વરૂપ, દ્રવ્યોનો પરસ્પર સંબંધ, દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય, દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ, દ્રવ્યના સામાન્ય ગુણો વગેરે બાબતે સરળ છતાં સચોટ શૈલીમાં સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે જે સર્વજ્ઞ, વીતરાગી અને હિતોપદેશી છે તે સત્ત્વેવ છે. જે જે આંખોથી દેખાય છે તે પુદ્ગલ છે. પુદ્ગલમાં સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ હોય છે. જીવ અનંત છે, તેનાથી અનંત પુદ્ગલ દ્રવ્ય છે, તેનાથી અનંત ત્રણ કાળના સમય છે, તેનાથી અનંત આકાશદ્રવ્ય છે અને તેનાથી અનંત એક દ્રવ્યના ગુણો છે. સૌથી મોટું પાપ મિથ્યાત્વ છે. પરિણામોની ચંચળતા એટલે કષાય અને જીવના પ્રદેશોની ચંચળતા એટલે યોગ. આકાશ દ્રવ્યનો અનંતમો ભાગ લોકાકાશ છે. અંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ જેટલી નિગોદના જીવની અવગાહના છે. આત્માનું લક્ષણ જ્ઞાન છે. જ્ઞાન ગુણ સ્વ-પર પ્રકાશક છે. જે ત્રણેય કાળ રહે તે સ્વભાવ છે. નિશ્ચયથી એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું કંઈ કરી શકતું નથી. ભય, આશા કે લાલચને વશ થઈ કુદેવ, કુગુરુ અને કુધર્મને ભજવાં નહિ. 'તું પરમાત્મા (સમાન) છો તે નક્કી કર.' પદાર્થમાં નિશ્ચય/વ્યવહાર નથી. તે તો વસ્તુને કહેવાની કથનપદ્ધતિ છે. અખંડ, અભેદ આત્માના ધ્યાનથી આત્માનુભૂતિ થાય છે. અનંત જ્ઞાનીના એક મત હોય છે, અજ્ઞાનીના અનેક મત હોય છે. દ્રવ્યોના સમૂહને વિશ્વ કહે છે. પરનું પરિણમન કરવું તે આપણા હાથમાં નથી. લોકાકાશનો એક પ્રદેશ એવો નથી કે જ્યાં છ દ્રવ્યો ન હોય. વિશ્વ અનાદિઅનંત છે. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યરૂપે પરિવર્તિત થતું નથી. ત્રણ પ્રકારના સંબંધો - (૧) એકક્ષેત્રાવગાહી સંબંધ (દૂધ-પાણી, લોકાકાશના છ દ્રવ્યોનો સંબંધ), (૨) અનિત્ય તાદાત્મ્ય સંબંધ (જેનો સંયોગ તેનો વિયોગ), (૩) નિત્ય તાદાત્મ્ય સંબંધ (અગ્નિ-ઉષ્ણતા, જીવ-જ્ઞાન) ગુણોના સમૂહને દ્રવ્ય કહે છે. દુનિયાની ખબર રાખનારા પોતાથી (આત્માથી) બેખબર છે ! જ્ઞાન ગુણ માત્ર આત્મદ્રવ્યમાં જ છે. જેવું વસ્તુનું સ્વરૂપ છે તેનાથી ઊલટું માનવું તે મિથ્યાત્વ. દ્રવ્ય અને ગુણનો નિત્ય તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. દ્રવ્ય અને પર્યાયનો અનિત્ય તાદાત્મ્ય સંબંધ છે. જે દ્રવ્યના સંપૂર્ણ ભાગમાં અને સંપૂર્ણ અવસ્થામાં રહે છે તેને ગુણ કહે છે. જ્ઞેય લોકાલોક પ્રમાણ છે. જ્યાં સુધી આત્મજ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી સાચી સમતા આવતી નથી. પ્રત્યેક દ્રવ્યના દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ અલગ છે. જે સ્વયં કાર્યરૂપ ન પરિણમે, પણ જેનાથી કાર્યની ઉત્પત્તિ થવામાં અનુકૂળતા રહે તેનું નામ નિમિત્ત. પ્રત્યેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું કાર્ય કરી શકતું નથી. પરનું પરિણમન કરવામાં જીવ અસમર્થ છે. સાત તત્ત્વોને યથાર્થ જાણે તે સમ્યક્દષ્ટિ છે. સ્વદયા પ્રથમ કરવાની છે, પછી પરદયા. ગુણના વિશેષ કાર્યને (પરિણમનને) પર્યાય કહે છે. ટકીને બદલાતા રહેવું તે દ્રવ્યનું કામ છે. ધર્મની શરૂઆત સમ્યગ્દર્શનથી થાય છે. વિભાવરૂપ પરિણમન માત્ર જીવ અને પુદ્ગલ દ્રવ્યમાં થાય છે. જે ગુણ બધા દ્રવ્યોમાં જોવા મળે તે સામાન્ય ગુણ છે. દ્રવ્યના સામાન્ય છ ગુણો : (૧) અસ્તિત્વગુણ - જે શક્તિને કારણે દ્રવ્યનો કદી નાશ ન થાય અને દ્રવ્ય કોઈથી ઉત્પન્ન પણ ન થાય તે શક્તિને અસ્તિત્વ ગુણ કહે છે. (૨) વસ્તુત્વગુણ : જે શક્તિને કારણે દ્રવ્યમાં અર્થક્રિયાકારિત્વ થાય એટલે કે

પોતપોતાની પ્રયોજનભૂત ક્રિયા થાય છે તે શક્તિને વસ્તુત્વ ગુણ કહે છે. (૩) દ્રવ્યત્વ ગુણ : જે શક્તિને કારણે દ્રવ્યની અવસ્થા નિરંતર બદલાય છે તે શક્તિને દ્રવ્યત્વ ગુણ કહે છે. (૪) પ્રમેયત્વ ગુણ : જે શક્તિને કારણે દ્રવ્ય કોઈના જ્ઞાનનો વિષય બને તેને પ્રમેયત્વગુણ કહે છે. (૫) અગુરુલઘુત્વ ગુણ : જે શક્તિને કારણે દ્રવ્યનું દ્રવ્યપણું કાયમ રહે છે અર્થાત્ એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યરૂપે થતું નથી, એક ગુણ બીજા ગુણરૂપે થતો નથી અને દ્રવ્યમાં રહેનારા અનંત ગુણ વિખરાઈને જુદાં જુદાં થતાં નથી તે શક્તિને અગુરુલઘુત્વ ગુણ કહે છે. (૬) પ્રદેશત્વ ગુણ : પ્રત્યેક દ્રવ્યનો કોઈને કોઈ આકાર અવશ્ય હોય છે તે શક્તિને પ્રદેશત્વ ગુણ કહે છે.

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના સ્વાધ્યાય વીડિયો કેસેટના આધારે થયા હતા.

● **‘જીવનદીપ’ દિવાળી પુસ્તિકાનું વિમોચન :** સંસ્થા પ્રકાશિત નૂતન વર્ષની દિવાળી પુસ્તિકા ‘જીવનદીપ’નું વિમોચન આદ. પં. શ્રી દિનેશભાઈ શાહ તથા આદ. ઉજ્જવલાબેન શાહના વરદ હસ્તે તા. ૨૦-૮-૨૦૧૭ના રોજ કરવામાં આવ્યું. શ્રી શરદભાઈ જશવાણીએ દિવાળી પુસ્તિકાનો પરિચય આપ્યો હતો. એક મુમુક્ષુ બહેન તરફથી દિવાળી પુસ્તિકાઓની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

● **તપની આરાધના :** તપસા નિર્જરા ચ । તપ કરવાથી કર્મોની નિર્જરા થાય છે. કર્મક્ષયાર્થે નીચેના ભાઈ-બહેનોએ તપની આરાધના કરી હતી :

૧. શ્રી નિશાંતભાઈ ફોફરિયા (કર્મચારીશ્રી) - ૮ ઉપવાસ
૨. આદ. શ્રી ધુળીબા - ૮ ઉપવાસ
૩. શ્રી ઉષાબેન મહેન્દ્રભાઈ કોઠારી - ૯૬ અને અઠમ
૪. શ્રી પ્રકાશભાઈ હેમેન્દ્રભાઈ શાહ - ૯૬

આ ઉપરાંત અનેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ શક્તિ અનુસાર ઉપવાસ, ઊણોદરી, રસ-પરિત્યાગ, એકાસણા વગેરે પ્રકારે તપની આરાધના કરી હતી. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના વરદ હસ્તે તપસ્વીઓના પારણા કરાવવામાં આવ્યા. તપસ્વીઓના પારણાનો લાભ શ્રી તરલાબેન દિનેશભાઈ બાવીસીએ લીધો હતો.

● **પ્રકીર્ણ :** પર્યુષણ પર્વ દરમિયાન દૈનિક ભક્તિ, જિનાત્મિષેક, જિનપૂજા, દેવવંદન અને શ્રી બૃહદ્ આલોચના (ગદ્ય) જેવા કાર્યક્રમો નિયમિતપણે યોજાયા હતા. શ્રી કલ્પનાબેન રજનીભાઈ શેઠ તરફથી ‘મારો વિનય’ પુસ્તિકાની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. શ્રી ઈન્દિરાબેન ઝવેરી (સૂરત) તરફથી દરેકને શ્રીફળની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. સંસ્થામાં થતાં જીવદયાના કાર્યમાં અનેક લોકોએ આર્થિક સહયોગ આપ્યો હતો. પર્યુષણ દરમિયાન સંસ્થાના પ્રકાશનો, ડી.વી.ડી. વગેરે પર ૫૦ % ડિસ્કાઉન્ટ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ કરી એકબીજાને ‘મિચ્છા મિ દુક્કડમ્’ કહીને સૌ છૂટાં પડ્યાં હતાં.

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :

- ભોજનાલય : (૧) શ્રી પ્રફુલભાઈ જે. લાખાણી, કોબા રૂ. ૨,૦૧,૦૦૦/-
અષાઠ સુદ પૂનમ, ગુરુપૂર્ણિમા (કાયમી તિથિ)

● જીવદયા :

- (૧) શ્રી પ્રવીણભાઈ વી. મહેતા (યુ.એસ.એ.) રૂ. ૨૫,૦૦૦/-
 (૨) શ્રી દિનેશભાઈ એસ. બાવીસી, રાજકોટ રૂ. ૨૫,૦૦૦/-
 (૩) શ્રી પ્રદીપભાઈ બી. શાહ તથા હાર્દિકાબેન શાહ (યુ.એસ.એ.) રૂ. ૨૦,૦૦૦/-
 (૪) શ્રી બિપીનભાઈ મણિયાર, અમદાવાદ રૂ. ૧૧,૦૦૦/-

● ઓડિયો-વિડીયો :

- (૧) શ્રી પ્રદીપભાઈ બી. શાહ તથા હાર્દિકાબેન શાહ (યુ.એસ.એ.) રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/-

● પુસ્તક પ્રકાશન (શ્રી જિનેન્દ્ર પૂજા) :

- (૧) શ્રી દિનેશભાઈ એસ. બાવીસી, રાજકોટ રૂ. ૨૫,૦૦૦/-
 (૨) શ્રી ભારતીબેન અરવિંદભાઈ કારાણી, મુંબઈ રૂ. ૧૧,૦૦૦/-
 (૩) સ્વ. કીર્તિકુમાર એચ. મહેતા (પૂના)ના આત્મશ્રેયાર્થે
 હસ્તે શ્રી અમરભાઈ મહેતા રૂ. ૧૧,૦૦૦/-

● સાધકનિવાસ :

- (૧) શ્રી સુશીલાબેન પી. કારાણી, મુંબઈ રૂ. ૨૧,૦૦૦/-
 (૨) શ્રી વિમલભાઈ આર. શાહ, ગાંધીનગર રૂ. ૨૦,૦૦૦/-

● ઘાશકેન્દ્ર :

- (૧) ડૉ. મહેન્દ્રભાઈ તથા જ્યોતિબેન નાણાવટી (યુ.એસ.એ.) \$ 550/-

સાથી નિયુક્તિ

(પાના નં. ૩૩ પરથી ચાલુ...)

પ્રવેશ કરે છે.

આ વ્યક્તિ રાજાના દરબારમાં રાજાને મળે છે. રાજા આ વ્યક્તિને પૂછે છે કે લગભગ નવમા દરવાજા સુધી અમુક જણા આવ્યા. તમે દસમા દરવાજામાં કઈ રીતે આવ્યા તે જણાવો.

ત્યારે આ વ્યક્તિ રાજાને જણાવે છે કે હે રાજા, હું બપોરે મારા ઘરે ભરપેટ જમીને આપની સૂચના પ્રમાણે આવેલ અને સામાન્ય રીતે ભરપેટ જમ્યા પછી ભૂખ લાગે નહીં. મને ભૂખ લાગી ન હતી અને મારે સોનામહોર પણ મહેનત વગર જોઈતી ન હતી. તેથી તમારા લાડુ મેં ખાધેલ નહીં.

તેથી દરેક દરવાજે લાડુ લીધા વગર અને સોનામહોર લીધા વગર જ હું આ દરવાજે આવેલ. અને આપશ્રીને વધુમાં જણાવું કે મારા ગુરુએ મને શિખામણ આપી છે કે કદી મફતનું લેવું નહીં. મહેનત કરી મેળવવું. તેથી તમારા લાડુ અને સોનામહોર લીધેલ નથી. આપશ્રીને આપનો આ ઘોડો પણ પરત આપું છું.

આ સાંભળી રાજા ખુશ થાય છે અને ભરસભામાં બધાને જણાવે છે કે આ વ્યક્તિને મારા રાજ્યનો આજથી સેનાપતિ નિયુક્ત કરું છું.

ટૂંકમાં સાર એટલો કે આપણે આપણા જીવનમાં હરામનું કે મફતનું લેવાની દાનત રાખવી જોઈએ નહીં.

રત્નકથિકાઓ

- સંકલન : પૂર્ણિમાબહેન શાહ

- મોટા તેને જ કહેવાય કે જે પોતાનાથી ઉપરવાળાની સાથે પ્રેમ, સમાનની સાથે રનેહ અને નાના સાથે કરુણાવાળા હોય.
- કાલે શું થવાનું છે, તે કોઈ જાણતું નથી તો આજે શું થવાનું છે તે પણ કોણ જાણે છે ?
- પરને આસક્તિપૂર્વક જાણવું એ પણ ભૂલ, પરને માણવું એ પણ ભૂલ.
- પરમાત્મા એ મહાસાગર છે, જ્યાં તરવા માટે નહીં પણ ડૂબવા માટે જવાનું છે. જે ડૂબે છે, તે જ તરે છે.
- સાધનથી મોટા થવાય, સાધનાથી મહાન થવાય.
- દષ્ટિ નિજ પર કરો, નિમિત્ત પર નહીં.
- ત્રણ પાનાની એક રમત છે આ જિંદગી, રમતા આવડે તો જીત છે, નહીં તો હાર છે જિંદગી.
- મળને માર્યા વિના, તળને તપાવ્યા વિના, આત્માને જગાડ્યા વિના કોઈ ત્યાગી બની શકતું નથી.
- સમજુ સાધક ઉદયમાત્રને અતિથિ જાણીને, ઉદયનો સ્વીકાર કરે છે અને સમભાવથી તેનો નિકાલ કરે છે.
- સન્માર્ગે વપરાતી સંપત્તિ દૂધમાં સાકર જેવી છે. કુમાર્ગે વપરાતી સંપત્તિ દૂધમાં ખટાશ જેવી છે.
- બુદ્ધિની મર્યાદા એ છે કે તે પ્રાણી ઊભા જ કર્યા કરે છે, પરંતુ સમાધાનની શક્તિ એ છે કે તે સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે.
- જન્મ અને જરા રૂપી આવર્તવાળા, મળની પીડારૂપી વડવાનલથી બળતા, ચાર ગતિરૂપ દુઃખસમુદ્રમાં જીવો માછલીઓની જેમ ભમ્યા કરે છે.
- શુદ્ધ ચિદ્રૂપના ધ્યાન માટે ચિંતાનો અભાવ, એકાન્તવાસ, સમીપમુક્તિગામીતા, ભેદવિજ્ઞાન તથા નિર્મમત્વ પ્રધાન છે. આ જ મુક્તિનો મહામાર્ગ છે.
- જેમ જેમ તમે તમારી આંતરિક વૃત્તિઓને નિહાળશો તેમ તેમ ખબર પડશે કે અંદરની વૃત્તિઓ અને બહારની પ્રવૃત્તિઓ તદ્દન અલગ છે. બહારનો દેખાવ અને અંદરનો સ્વભાવ તદ્દન અલગ છે. બહારનું પ્રદર્શન અને અંદરનું દર્શન પણ સાવ અલગ જ છે.
- આ માનવભવ ભવિષ્યનું બીજ છે. આ ભવમાં જેવું કરીશું, જે કાંઈ કરીશું એવું જ આપણા ભવિષ્યનું નિર્માણ થશે. આપણે અંતરાત્માને પૂછીએ કે તું બહાર અને અંદરમાં જુદો તો નથી ને ? આ ભવનો દંભ ભવિષ્યના તિર્યચપણાનું બીજ બને છે.
- સંત કબીર કહે છે કે હે જીવ ! એક દિવસ તો તારે લાંબા પગ કરીને (મૃત્યુ આવશે ત્યારે) સૂવાનું જ છે, તો અત્યારે શા માટે મળેલા સમયનો દુરુપયોગ કરે છે ? જાગૃત થઈ જા ! ઈશ્વર સ્મરણ તથા સત્કાર્યો કર અને આ મનુષ્યભવ સાર્થક કરી લે.
- લાખો રૂપિયા હાથમાં હોય, પરંતુ એનો ઉપયોગ ભોગવિલાસને બદલે સારા કામમાં થાય, દીનદુઃખીઓને મદદ થાય, મોજ-શોખના સર્વ સાધનો હાજર હોવા છતાં માણસ સંયમ સેવે, સંસારમાં રહેવા છતાં તે પોતાના નીતિનિયમ અને ધર્મને છોડે નહીં, એ છતાં પણ જરાયે અભિમાન રહે નહીં, એ છે નિરંકારી (એટલે કે નિરાભિમાની) સાધના.

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal
Regd. No. : GAMC - 309/2015-2017 issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2017
Publication Date 15th of every month

સંસ્થા પ્રકાશિત નૂતન દિવાળી પુસ્તિકા

‘જીવનદીપ’ નું વિમોચન કરતા

આદ. પંડિતશ્રી દિનેશભાઈ શાહ તથા આદ.શ્રી ઉજ્જવલાબેન શાહ

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

1. ‘દિવ્યધ્વનિ’ સપ્ટેમ્બર - ૨૦૧૭ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
આદ.શ્રી શાંતિલાલ સી. મહેતા પરિવાર
હસ્તે : શ્રી સુવાસભાઈ મહેતા અને શ્રી કૌશલભાઈ મહેતા (વાલકેશ્વર, મુંબઈ)
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.
2. ‘દિવ્યધ્વનિ’ સપ્ટેમ્બર - ૨૦૧૭ના અંક માટે રૂા. ૨૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
એક મુમુક્ષુ બહેન (લંડન, યુ.કે.)
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra, Koba - 382 007.
Dist. Gandhinagar (Gujarat). Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate,
Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

૪૪

દિવ્યધ્વનિ (સપ્ટેમ્બર - ૨૦૧૭)